Endonezya Devrimi

Şeref Işıldak
Chris Bambery
Tony Cliff

Endonezya Devrimi

Şeref Işıldak

Chris Bambery

Tony Cliff

Çeviri:

Roni Margulies - Şeref Işıldak

Uluslararası Tanıtım ve Yayıncılık Ltd. Şti.

YAYINLARI

Sakızgülü Sokak, No: 24/4,
Kadıköy - İstanbul
Tel: 0216 - 418 53 40
Faks: 0216 449 05 04

Birinci baskı: Nisan 2001
ISBN 975 6923 06 7

Bütün Türkçe yayın hakları
Uluslararası Tanıtım ve Yayıncılık Limited Şirketi'ne aittir.

Yayına hazırlayan: Özden Dönmez
Kapak: Ahmet Kılcı

Dizgi: Uluslararası Tanıtım ve Yayıncılık (Century 10.6)
Baskı ve cilt: Bileşim Matbaacılık

İçindekiler:

Önsöz
Ronnie Margulies
5

Endonezya devrimi
Şeref Işıldak
9

Endonezya'dan rapor
Chris Bambery
35

Devrim ve karşı devrim:
Endonezya için dersler
Tony Cliff
47

Önsöz

Endonezya'da 1998 Mayıs'ında 33 yıllık diktatör Suharto'nun devrilmesine yol açan devrim çok çeşitli nedenlerle tüm dünyada sosyalistler için önem taşıyor.

Endonezya devrimi, dünyanın en uzun ömürlü ve kanlı, Amerikan ve Avrupa emperyalizminin en koşulsuz desteğini sağlamış, tepeden tırnağa Amerikan silahlarıyla en sıkıca donatılmış diktatörlüğünün bile bir kitle hareketi tarafından devrilebileceğini gösterdi. Giderek yükselen, parlamentoyu işgal edip silahlı kuvvetlerle çatışan bir öğrenci hareketi kent yoksullarının birkaç günlük bir ayaklanmasıyla bir araya geldiğinde Suharto'yu tarihin çöp tenekesine atıverdi.

Devrim sadece Endonezya açısından önemli değildi. Belki de daha önemlisi, 1990'ların başlarında ABD cumhurbaşkanı George Bush tarafından zafer naralarıyla ilan edilen 'Yeni Dünya Düzeni'nin, kapitalizmin nihai zaferinin, tüm dünya için refah ve barış vaatlerinin anlamsız safsatalar olduğunu en kesin şekliyle kanıtladı. Yeni Dünya Düzeni 1990'lar boyunca Endonezya halkı için yine ekonomik kriz, yine sefalet, yine baskı anlamına geliyordu, bu 'yenilik' hakkında ne düşündüklerini kitlesel eylemleriyle gösterdiler.

Bush'un vaatlerinin safsata olduğunun kanıtlanmasına gerek var mıydı? Yoktu elbet. Vaatlerin hemen ardından ABD ve müttefiklerinin Körfez Savaşı'nı başlatması za-

ten bir barış döneminde değil, Lenin'in sözleriyle bir "savaşlar çağı"nda yaşadığımızı kanıtlamıştı. Tüm Avrupa'da ve hatta bizzat Amerika'da 1990'lar boyunca yükselen işçi mücadeleleri Bush'un danışmanlarının sandığı gibi tarihin sona ermediğini, tarihin motorunun her zaman olduğu gibi şimdi de sınıf mücadeleleri olduğunu zaten kanıtlamıştı. Ama Endonezya devrimi bunu kuşkuya yer bırakmayacak şekilde kanıtladı.

Refah vaatlerine gelince, tüm Doğu Avrupa ülkelerinin işçileri devlet kapitalizminden piyasa kapitalizmine geçişi izleyen birkaç aylık kısa süre içinde bu vaatlerin gerçekte ne anlama geldiğini öğrendi. Piyasa kapitalizmi Hollywood filmlerinde gördükleri ve imrendikleri refah ve bolluk değildi, işsizlikti, açlıktı, sefaletti. Ardından Rusya ekonomisi çöktü, Japonya ekonomisi 10 yıllık durgunluğunun dibine vurdu, Brezilya ekonomisi çöküşün eşiğinden zor belâ döndürüldü. Yeni dünya düzeninin ekonomisinin de eskisinden farklı olmadığı kanıtlandı.

Ekonomik krizin etkisiyle, dünya kapitalizminin baş tacı, en pırıltılı vitrini olan Asya Kaplanları birer birer çöktüler. Ve en çarpıcı çöküş, kitlelerin tarih sahnesine çıkmasıyla, Endonezya'da yaşandı. Dünyanın tüm fakir ülkelerine (ve bu arada Türkiye'ye) örnek olarak sunulan modelin de kof olduğu kanıtlandı.

Endonezya devrimi sonuçlanmış değil. Suharto'yu devirenler onun yerine ne istediklerini bilmiyorlardı. Şimdilik bir başka lidere göz yumuyorlar. Egemen sınıf bir yandan istikrar ortamını yeniden kurmaya çalışırken, bir yandan da kitlelerin kanıtlanmış gücünü hesaba katıyor, ip cambazı gibi ilerliyor. Kitleler ise ne yapmak gerektiğini, bilincine varmış oldukları gücü nasıl kullanabileceklerini, örgütlenmek gerekip gerekmediğini, nasıl örgütlenmek gerektiğini

tartışıyor, zaman zaman yine sokaklara dökülüyor.

Elinizdeki broşür üç bölümden oluşuyor. Birincisi devrimin tarihsel arka planını ve devrimi anlatıyor; ikincisi devrimi hemen izleyen günlerde Jakarta'da bulunan bir görgü tanığının izlenimlerini anlatıyor; üçüncüsü ise Endonezya olaylarının ışığında devrim ve karşı devrim süreçlerini inceliyor.

Roni Margulies

Endonezya devrimi

Şeref Işıldak

Bundan 35 yıl önce, 1965'te Endonezya Komünist Partisi (PKI), üç buçuk milyon üyesi ile dünyanın en büyük devrimci partisiydi. Fakat altı ay gibi kısa bir süre içinde, neredeyse hiçbir ciddi direniş göstermeden tamamen çöktü, yarım milyon ile bir milyon arasında üyesi birkaç hafta içinde katledildi. Bütün dünya emek hareketini derinden sarsan haberi dünya basını "marksizm öldü" diye veriyordu.

Aslında bu hezimet hem PKI için hem diğer – özellikle gelişmemiş kapitalist ülkelerde – marksistler için ilk kez karşılaşılan bir durum değildi. Daha önce de esas olarak aynı temel hatalardan kaynaklanan yenilgiler, hezimetler dünyanın birçok devrimci örgütünün başından geçmişti. Bununla birlikte, daha önce de iki büyük hezimet yaşamış olan PKI için, 1965 darbesi hepsinden daha korkunç bir şekilde sonuçlanmıştı. Sadece Endonezya'nın herşeye rağmen yeniden ayağa kalkması bile; yüzbinlerce, milyonlarca devrimcinin ölmesinin devrimci fikirlerin öldüğü demek olmadığı, aksine devrimcilerin kanıyla devrimci fikirlerin bilendiğini gösteren bir örnektir. PKI'nin eski ön-

derlerinden Marcham hayata gözlerini yumduğu toplama kampında: "Devrimci teorik çalışma olmadan mücadele olmaz, mücadele ederken okumak gerek" diyordu.

Tarihsel arka plan

Bugün Endonezya olarak anılan bölge irili ufaklı toplam 17 bin adadan oluşan ve farklı etnik kökenlere sahip yüzlerce yerli halkın yaşadığı, zengin doğal kaynaklara sahip olması nedeniyle de kapitalistlerin uzun yıllardan beri at oynattığı bir coğrafyadır. 17. yüzyıldan itibaren Hollanda emperyalizminin sömürgesi olan Endonezya'yı, birinci dünya savaşından bir yıl önce – özellikle de Java adasında – bir öfke dalgası sarmıştı. Lenin uzaklardan; "Hollanda'nın Doğu Hindisinde (Endonezya'nın o dönemki adı), devrimci demokrat hareketin önemli gelişmeler yaşadığını, süratle parti-sendika hareketlerinin oluşmaya başladığını, hükümetin yükselen hareketin önünü almak için yasak üstüne yasak getirdiğini" yazıyordu.

Java adası, 20. yüzyılın başına kadar sürekli olarak ayaklanmalara sahne olmasına rağmen, sömürge olmaktan kurtulamamıştı. Endonezya'da ilk kitlesel siyasal hareket 1911'de ortaya çıkmıştı. Esas olarak Java'lı tüccarların çıkarlarını dile getiren Sarekat İslam (Sİ), hızla esnafın, kırsal kesimin, yoksulların öfkesini dile getiren bir harekete dönüştü. Aynı yıllarda, Hollanda'da kara listeye alınmış ve daha önce Hollanda demiryolları sendikasında çalışmış olan Henk Sneevliet iş bulabilme umuduyla Endonezya'ya gelmişti. Sneevliet'in girişimi ile 1914'te Endonezya Sosyal Demokrat Birlik (ISDV) kuruldu. Altmış üye ile kurulan hareket bir yıl içinde ancak 85 kişi olmuş ve bir gazete çıkarmaya başlamıştı. Yoksulluk, sefalet ve öfke hızla büyümesine rağmen, ISDV üyelerinin çoğunun Hollanda'lı olması nedeniyle, kitle ile ilişkiye geçmek, büyümek

ISDV için birçok yönüyle zordu. Öte yandan, bir partiden ziyade bir hareket olan Sarekat İslam hızla büyümüş ve binlerce taraftar kazanmıştı. Bunun üzerine ISDV, Sİ'ye yönelerek ilk Endonezya'lı marksistlerin oluşumu için çaba harcadı.

ISDV'nin Surabaya bölgesi başkanı olan genç demiryolu işçisi Semaun'un editörlüğünde ilk defa yerli dilde Soera Merdika (Özgür Söz) isimli bir gazete çıkmaya başladı. 1917 yılında parti yayın organında Sneevliet tarafından "Rusya'daki çarın başına gelenler, Endonezya'daki sömürgeci Hollandalıların da başına gelecektir" ibaresi ile Şubat devrimini kutlayan bir yazısı yayınlandıktan sonra ISDV içerisindeki bir grup muhafazakar yollarını ayırdı. Ardından hükümet Sneevliet'e yönelik bir saldırıya başladı, mahkemeye verildi. Gidenler, yargılamaya karşı tavır alınması gerektiği konusunda yapılan bir tartışmadan sonra ikiye bölündü, bir kısmı yeniden ISDV'ye katıldı.

Ekim Devrimi, tüm dünyada olduğu gibi Endonezya'da da büyük yankı uyandırdı. ISDV, askerler içinde örgütlenmeye başlamış, üç ay gibi kısa bir süre içerisinde Kızıl Muhafızlar diye adlandırdıkları 3 bin üyeli bir sovyet oluşturmuşlardı. Gelir düzeyindeki düşüş 1914-1924 yılları arasında da devam ediyordu.

Avrupa'da gerçekleşmesi umut edilen devrimlerin yenilgiyle sonuçlanması, devrimci dalganın geri çekilmeye başlaması, birçok yeri olduğu gibi Endonezya'yı da etkiledi. Hükümet saldırılarını yoğunlaştırmış, ISDV üyelerini ve Kızıl Muhafızları tutuklamış, Hollandalı devrimcileri sürgün etmişti. Tüccarlar, Sİ hareketi üzerindeki etkilerini yavaş yavaş kaybetmeye başlamış ve özellikle ISDV'nin etkisi altında olan birimlerde dağılmalar baş göstermiş ve birkaç yıl içerisinde Sİ çökmüştü. Başta çoğu Hollandalı devrimcilerden oluşan ve kitleler ile çok zayıf

bağları olan ISDV ise, artık Endonezya'nın birçok bölgesinde kitlelere öncülük eden bir örgüte dönüşmüştü.

ISDV, 1920 yılında Endonezya Komünist Partisi (PKI) ismini aldı. Sayısal olarak Avrupa'dakilerle karşılaştırıldığı zaman PKI küçüktü, ama Asya'nın ilk komünist partisiydi. PKI, 1920'lerin başında her ne kadar başarıyla sonuçlanamamışsa da birçok greve öncülük etmiş, bu durum Hollandalı sömürge yönetiminin PKI'ye karşı baskısını artırmasına sebep olmuştu. Tan Malaka, Bergsma, Sneevliet gibi birçok PKI yöneticisi Endonezya'dan kovuldu.

Baskıların yoğunlaşması nedeniyle PKI, demokratik merkeziyetçilik ilkesini askıya alarak, yerel birimlerin parti merkezinden bağımsız hareketi temelinde varlığını sürdürmeye çalıştı. Parti kadrolarının göreli olarak deneyimsiz olması, tutuklanmaları, baskı ve sürgünlere maruz kalması PKI'yi iyice daraltıyordu. Özellikle Medan, Batavya ve Surabaya'da 1925'ten itibaren yeniden baş gösteren grev dalgaları sonrasında baskı daha da arttı ve PKI'nin bulunduğu her yerde yasak üstüne yasak yağmaya başladı. PKI, güvenlik meselesi üzerine başlattığı tartışma ile ikiye ayrıldı. 1923-27 arasında 13 bin PKI üyesi hapse atıldı, sayısız PKI üyesi ve taraftarı öldürüldü, binlercesi tutuklanarak işkenceden geçirildi, Batı Papua'daki toplama kamplarında ölüme terk edildi. Endonezya Komünist Partisi'nin, ilk dönemi böylece sona erdi.

Yeraltı faaliyetleri ve bağımsızlık

PKI'nin yenilgisi, sadece fiziksel olarak değil, ideolojik olarak da gerilemesine sebep olmuştu. Uluslararası komünist hareketin yaşadığı gerileme, Endonezya'yı da etkiliyordu. Sovyet Devriminin tecrit olması, iç savaş dönemi-

nin getirdiği ekonomik, sosyal, siyasal çöküş, Stalin önderliğindeki bürokrasinin yükselişi ve kendini egemen bir sınıf olarak örgütleyişi ve buna bağlı olarak – dünyanın ilk sosyalist devrimini gerçekleştirmiş olmasının getirdiği prestijin de etkisiyle – Komintern siyasetlerinin stalinist bürokrasinin çıkarlarına göre şekillenmeye başlaması, marksizmin tahrif edilmesi süreci hızla ilerlemekteydi.

stalinist bürokrasi, Endonezya'da ISDV'nin Sİ içerisinde çalışarak büyümesi ve ardından PKI'ye dönüşümünü örnek göstererek, Çin'li işçilere burjuva milliyetçisi Kuomintang örgütünün çatısı altına girmesini telkin ediyordu. Nisan 1924'te Şanghay'da vahşice katledilen Çin'li işçilere telkinde bulunan Stalin, ISDV'nin Sİ içerisindeki çalışmalarında hiçbir zaman fikirlerini ve kendi öz yapılanmasını saklamamış olduğunu, aksine sürekli olarak kendi devrimci fikirlerinin propagandasını yaptıklarını, kendi öz örgütlenmelerini ısrarla koruduklarını, kendi programlarını hiçbir zaman Sİ'nin programına tabii kılmadıklarını, onlara uygun davranmadıklarını unutuyor ve/veya zaten bunları düşünmüyor, görmüyordu.

O dönem PKI liderlerinden Semaun'un belirttiği gibi; "Moskova, Asyalı devrimcilerin Troçki önderliğindeki Sol Muhalefete yöneleceği kaygısı ile denetimi dışında çalışmalar yapmasını istemiyordu". Troçki'nin bütün direnişine rağmen sürekli devrimin inkarı, aşamalı devrim anlayışının kurbanı olarak Çin'li işçilerin Kuomintang olayını yaşaması son olmayacak, dünyanın bir çok yerinde olduğu gibi Endonezya'da da felaketlerle sonuçlanacaktı.

1935'e değin Endonezya'da önemli bir faaliyet olmadı. Ardından PKI'nin Moskova'da sürgünde olan lideri Musso Endonezya'ya döndü ve PKI'yi "illegaliteye" çekti. İşsizlik, sefalet, yoksulluk her geçen gün daha da artıyor, ücretler düşüyor, kırdan kente akın akın göçlerle yeni bir

proleterleşme dalgası yaşanıyordu.

Öte yandan, iktidarı önlenebilecekken, Komintern'in yanlış politikaları sonucu tek bir kurşun bile sıkılmaksızın Almanya'da iktidara gelen faşistlere karşı, Stalin'in emrindeki komünist partiler "politik çizgi değiştiriyor", daha düne kadar "sosyal faşist", "faşistlerin ikizi" dedikleri sosyal demokratlarla ve dahası "ilerici burjuvalarla" ortak bir cepheciliği savunuyor, birleşik işçi cephesi taktiğinin yerine burjuvaziyle işbirliği yaparak hareketi ve önderliği satan "halk cephesi" politikasına geçiyordu. '3. Dönem' diye adlandırdıkları bu dönem, kapitalizmin son çöküşüdür deniliyordu. PKI örgütüne, Avrupa'daki komünist örgütlere dayatılana ek olarak, sadece kendi yerli burjuvazisi ile değil aynı zamanda Hollandalı sömürgeci burjuvaziyle de işbirliği yapması emrediliyordu. Hollanda Komünist Partisi ise sadece sosyalizmi gündeminden çıkarmakla kalmıyor, Hollanda'nın sömürgesi olan Endonezya'nın bağımsızlık mücadelesini de gündeminden çıkarıyordu.

1942 yılında Japonya tarafından Endonezya'ya yönelik bir işgal hareketi başladığında, PKI artık, Endonezyalılara Hollandalı sömürgecilerle birlikte "Japon faşistlere" karşı savaşması gerektiğini söyleyebilecek kadar stalinisti. Ancak, Hollandalı sömürgecilerin baskısından iyice bunalmış olan kitleler bu çağrıya haklı olarak kulak asmıyor, PKI liderlerinden Aidit'in dediği gibi: "Japon işgalcilere kurtarıcıları olarak bakıyorlardı". stalinist Avustralya Komünist Partisi'nin (CPA) PKI'ye Japonya'ya karşı Hollandalı sömürgecilerle işbirliği yapmaları doğrultusunda verdiği tavsiyelere, 1926-27 ayaklanmalarından beri hapiste olan PKI'liler karşı çıkıyordu. Sonunda, ömrünün 16 yılını Hollanda sömürgesinin toplama kamplarında geçirmiş olan eski PKI lideri Sardjono: "denenebilir bir ör-

nek" diyerek "tavsiye"yi kabul etti. Fakat Endonezyalı kitleler Hollanda sömürgecilerinin yenilmesi arzusu ile yanıp tutuşuyordu. Bazı kaynaklara göre, işgale karşı sürdürülen savaşta 2 milyon Endonezyalı öldü.

Japonya'nın yenilmesi, Stalin'in emperyalistlerle yaptığı görüşmeler sonrasında Avrupa'yı aralarında pay etmelerinden sonra bile, PKI Hollandalı sömürgecilerle uzlaşmayı sürdürerek, bağımsızlık mücadelesinin bayrağını burjuva milliyetçisi PN'ye kaptırmıştı.

1945'ten itibaren Avustralya'da sürgünde bulunan devrimciler, Endonezya Bağımsızlık Komitesini kurdular. Enternasyonal işçi hareketinin önemini gören bu devrimciler, Avustralya sendikaları ile birlikte hareket etti ve sendikalar Hollanda gemilerini boykot etmeye başladı. 1945 yılı sonunda Hollanda'dan Avustralya'ya gönderilecek olan askerler, emirlere karşı çıkarak protesto gösterileri düzenledi, Hollanda'lı askerler Komünist Partisi'nin liderlerinden destek ve yardım almak için görüşmeye gittiler, ama Komünist Partisi askerlere yardım etmeyi kabul etmedi. Stalinistlere rağmen ve onlara karşı Burma, Kanada, Sri Lanka, Çin, Yeni Zelanda, Hollanda, Pakistan, Hindistan, Japonya, Singapur, SSCB, Tayland ve ABD işçilerinin boykot eylemleri Hollanda üzerinde etkisini gösterdi ve 17 Ağustos 1945 yılında Endonezya'nın bağımsızlığı ilan edildi. Burjuva milliyetçisi Ahmed Sukarno başkan oldu. Britanya, Hollanda ile birlikte hareket ederek Endonezya'da güçlerini yeniden restore etme girişimine başladı. Britanya birlikleri 1945 yılı sonunda Java'ya ulaştı. Britanya ve Hollanda'nın ittifakına Japonya da destek verdi. Endonezyalılar bu yeni işgal çabasına karşı kahramanca bir direniş gösterdiler ve Aralık 1949'da Endonezya'nın bağımsızlığı kesinleşti.

Bağımsızlık sonrası dönem

PKI artık Hollanda ile olan ittifakını kesmiş, ama bu sefer de gırtlağına kadar milliyetçiliğe saplanmıştı. Burjuva milliyetçisi Sukarno'ya destek veriyor, "işçi ve köylülerin ortak ulusal çıkarını" savunduklarını söylüyorlardı. 1950'lerin ortasında Aidit, PKI'nin bağımsızlık mücadelesinin öncülüğünü kaptırmış olduğunu belirterek, "devrim süresince partinin politik, teorik ve örgütsel duruşunu terk ettiği için mücadelenin bayrağını kaptırdığı" tespitini yapıyordu. Sonuç olarak, bağımsızlık mücadelesinin önderliğini yapmış olan Sukarno, Hatta ve Sjahrir gibi "sol ve/veya sağ kanat" burjuva milliyetçiler iktidarı ele geçirmişti. Bütün hatalarına rağmen, ordu içerisinde PKI'ye sempati duyan askerlerin sayısı az değildi, bu nedenle hükümet ordu içerisine bir temizlik yaptı.

Aidit'in öncülüğünde bir grup 1951'de PKI'nin liderliğini ele aldı. PKI 1951 yılının başında 7 bin, 1954'te ise 15 bin üyeli bir örgüte dönüştü. SOBSI, ülkenin en büyük sendika konfederasyonu oldu. 1955 genel seçimlerinde PKI yüzde 16 oy aldı, 1958'de üye sayısı 1,5 milyona ulaştı. Hükümetler güçsüz ve istikrarsız koalisyonlardan oluşuyordu. Hala Endonezya'da bulunan Hollandalı işletmelerdeki işçiler, PKI öncülüğünde sürdürülen kampanyalar sonucunda kendiliğinden işgal eylemlerine başladı, işgaller kitleselleşmeye başladı.

Bunun üzerine ordu ABD destekli bir darbe gerçekleştirdi. Sıkıyönetim ilan edildi ve işçilerin bütün işgal eylemleri bastırıldı, bazı partiler yasaklandı. Darbeden önce seçimler yapılıyordu, ama darbeden sonra parlamento feshedildi, onun yerine "demokrasiye geçişe rehberlik" edeceği söylenen Halk Danışma Meclisi oluşturuldu ve başına Sukarno getirildi. (Halk Danışma Meclisi "seçilmiş" 400 kişi, başkanın atadığı 75 tanesi ordudan, 25 tanesi ge-

nelde bürokratlardan olmak üzere 100 kişi, 147 bölge temsilcisi, 253 parti ve askeri temsilciden oluşan toplam 1000 kişilik bir meclisti).

Başkan Ahmed Sukarno'nun *Pancasila İlkeleri* diye bilinen, Atatürk ilkelerine benzer beş ilkesi vardı: 1- Tanrıya inanç, 2- Ulusal birlik ve beraberlik, 3- İnsancıllık, 4- Halkçılık, 5- Toplumsal adalet ve refah. Sukarno için bu ilkeler milliyetçiliğin, yani aydınların/toprak ağalarının/sermayedarların/çalışanların birliği anlamına geliyordu, yani sınıfsız ve zümresiz mutlu bir yaşamın koşulları bundan ibaretti!

PKI, darbeye ve Sukarno'ya destek verdi. Aidit bu desteğin mantığını şöyle açıklıyordu: "Bu ittifak, ülkedeki bütün anti-emperyalist, anti-feodalistlerin yani işçilerin, köylülerin, küçük burjuvazinin ve ulusal burjuvazinin birleşik cephesidir. Sosyalizm için değil, demokratik reformlar için oluşturulmuş bir ittifaktır." PKI'nin bu yaklaşımı, Stalinistlerin aşamalı devrim anlayışı doğrultusunda 1920'lerde Çin komünistlerine dayattığı dörtlü blok perspektifinin aynısıydı ve sonuç olarak aralarındaki tek fark "ilerici burjuvazi" tarafından katledilenlerin sayısı olacaktı.

Aidit 1964'de şöyle yazar: "Endonezya ulusal burjuvazisi çok gençtir ve toprak ağaları ile yakın bir ilişkisi vardır. Yani, bir ayağı kapitalizmde, diğer ayağı feodalizmdedir... Endonezya'nın 1945 devrimi, emperyalist çağda burjuva demokratik devrim sürecini gerçekleştirmemiştir. Endonezya devrimi şimdilik sosyalist proleter devrimi aşamasında değil, burjuva devrimi aşamasındadır". PKI, Moskova-Pekin kökenli gelenekle sıkı ilişki içerisinde olması nedeniyle ulusal burjuvazi ile ittifak politikasına devam etmiştir. Sukarno'nun önderliği altındaki bu ittifak, artan yoksulluklar, köylülerin toprak işgalleri ve işgallerin bastırılması, yüksek enflasyon, rüşvet, bürokrasi-or-

du-sermaye arasındaki sıkı çıkar ilişkisi anlamına geliyordu.

1960-65 yılları arasında bütçenin yüzde 75'i silahlanmaya ayrılmıştı. 1950'li yıllarda PKI tarafından "Japon işbirlikçisi, yarı faşist, marksizm düşmanı" ilan edilen Sukarno, 1960'lı yılların başlarında PKI'nin kongrelerine konuşmacı olarak katılan saygın bir kişi olmuştu. Bütün bunlara rağmen, PKI'nin büyümesi devam ediyordu; bunda başlıca etken PKI'nin temiz, dürüst geçmişi, militanlarının bağımsızlık mücadelesindeki fedakarlıkları idi. PKI, 1965'te artık dünyanın en büyük komünist partisi durumundaydı: 3.5 milyon üyesi vardı, sendika, kadın, köylü, kültür hareketleriyle sıkı bağları sayesinde 15 milyonluk bir desteğe sahipti. Uluslararası burjuvazi PKI'nin büyüyüşünü kaygı ile izliyor ve dünyanın en kalabalık dördüncü ülkesi olan Endonezya'daki bu gidişata bir son vermenin hesaplarını yapıyordu.

1965 darbesi ve PKI'nin çöküşü

30 Eylül 1965'te içinde generallerin de bulunduğu altı tane üst düzey askeri yetkili küçük bir subay grubu tarafından kaçırıldı ve öldürüldü. Başkan Sukarno tarafından atanmış olan General Suharto, birkaç hafta süren bu darbe girişimini anında ezdi. PKI, kaçırma eylemi ve darbe girişiminin sorumlusu olarak gösterildi ve PKI üyelerine ve taraftarlarına yönelik kanlı bir temizlik harekatı başlatıldı. PKI'nin şaşkınlığı büyüktü, yöneticiler üyelerine "ortada bir yanlış anlaşılma olduğunu, herkesin başkan Sukarno'nun emirlerine uymasını" emrediyordu.

Birçok gözlemci iç savaşa kesin gözüyle bakıyordu, ama gerçekte yaşanacak olan bir katliamdı. Dönemin gazetecileri yazılarında, nehirlerden akan insan cesetlerinden bahsederken, darbenin örgütleyicilerinden CIA, ka-

yıtlarına: "Yirminci yüzyılın en kitlesel katliamı" diye not düşüyordu. Dört ay içerisinde yarım milyon ile bir milyon arasında olduğu tahmin edilen, en parlak, en militan Endonezya işçileri ve devrimcileri katledildi. PKI'nin aşamalı devrim anlayışı aşamasız bir karşı devrim operasyonu ile alaşağı edilmişti. Endonezya işçi sınıfı ve devrimcilerinin almış olduğu bu ağır darbe, egemen sınıfın uzun yıllar boyunca hem Endonezya'da hem de civar adalardaki egemenliğini pekiştirmiş ve bu sayede Endonezya'yı emperyalistlerin en güvenilir ittifaklarından birisi durumuna getirmiştir.

Uzun süren baskı ve sessizlik dolu yılların ardından, 1974'te öğrenci ayaklanmaları başlamış, devlet bu ayaklanmaları bastırmış ve ardından da Portekiz'in geri çekildiği Timor adasının Doğusunu işgal etmişti. Doğu Timor işgal edildiği güne kadar hiçbir zaman Endonezya'nın bir parçası olmamış, Portekiz sömürgesi olan bir adaydı. Kısaca Doğu Timor'un tarihsel arka planını ve ardından da işgal eylemini ele alalım.

Doğu Timor'un tarihsel arka plam

Doğu Timor, Avustralya'nın kuzeyinde bulunan Afrikalı kölelerden, Araplardan, Çinlilerden ve Portekizlilerden oluşan bir nüfusa sahiptir. İndo-Javalılar ve müslümanların etkisiyle oluşmuş kendisine has bölgesel bir kültüre sahiptir. 1702 yılından itibaren resmen Portekiz sömürgesi olan adada, 1910-12 yılları arasında baş gösteren ayaklanmalar sömürgeci Portekiz tarafından bastırıldı.

Doğu Timor 1941 yılında "Japonya'ya karşı savunma" bahanesiyle Avustralya tarafından işgal edildi ve 40 bin civarında Timorlu öldürüldü. Endonezya'nın bağımsızlığını kazanmış olmasına rağmen, Doğu Timor'daki Portekiz sömürgeciliği devam etmekteydi. 1960'lı yılların başın-

dan itibaren Portekiz sömürgelerinde (Mozambik, Angola ve Gine-Bissau) baş gösteren ayaklanmalar hem Portekiz ordusunu demoralize etmiş, hem de aşırı bir maddi yük getirmişti. Portekiz diktatörü Salazar Nisan 1974'te subaylar tarafından gerçekleştirilen bir darbeyle düşürüldü. Uzun diktatörlük yıllarının ardından yeniden kitlesel bir baskı gücüne dönüşen işçi hareketi, birçok fabrika ve işyerinde denetimi ele geçirdi. Çok kısa bir süreliğine de olsa Portekiz'de devrimci bir durum oluşmuştu, ama fırsat kaçırıldı. Portekiz işçi hareketi geri çekildi ve ardından sosyal demokrat bir hükümet kuruldu.

Portekiz işçi sınıfının mücadelesi daha öteye gidemediyse de, sömürgelerde sürmekte olan mücadelelere büyük bir destek sağlamış oldu. Doğu Timor'da oldukça popüler olan Doğu Timor Devrimci Cephesi (FRETILIN) adlı bir örgüt faaliyet yürütmekteydi. Portekiz devleti, toprak ağalarının çıkarlarına sıkı sıkıya bağlı olan Timor Demokratik Birliği (UDT) partisini resmen tanıyarak, biçimsel bir bağımsızlık altında kendi egemenliğini sürdürme planları yapıyordu. Endonezya, başlangıçta Fretilin'in bağımsızlık talebini desteklediğini belirtmişti, ama bu sadece lafta kalan bir destekti. Şubat 1975'te Doğu Timor Demokratik Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Jose Ramos-Horta, Fretilin'in UDT'nin koalisyon önerisini kabul ettiğini duyurdu. Fakat iki UDT liderinin, Endonezya İstihbarat Teşkilatı Başkanı General Ali Murtopo ve Savunma Bakanı General Panggabean ile Jakarta'da yaptıkları görüşmelerin ardından Fretilin ile olan ilişkiler Mayıs 1975'te kesildi. Endonezya'nın bütün müdahale çabalarına rağmen, Temmuz 1975 seçimlerini Fretilin kazandı. Bunun üzerine UDT, Portekizli sömürgeciler ve Endonezya yanlıları ile 11 Ağustos 1975'te bir darbe girişiminde bulundu. Fretilin'in darbe girişimine yanıtı genel silahlı ayaklanma

oldu. 15 Ağustos'ta binlerce işçi ve köylünün ısrarlı direnişini gören Doğu Timorlu askerler Fretilin'den yana tavır aldı. Fretilin, iç savaşı kolayca kazanarak fiilen hükümet oldu. Hızla, ekonomi, eğitim, sağlık gibi alanlarda çalışmalara başlanmış, kadın ve öğrenci hareketleri, tarım kooperatifleri kurulmuştu. Nihayet, ABD, Avustralya ve Britanya'nın teknik ve askeri desteğini de alan Endonezya birlikleri 28 Kasım 1975'te Doğu Timor'a girdi.

İşgal ve sonrası, Doğu Timor'un önemi

İşgali izleyen birkaç gün içinde 2 bin kişi katledildi. Katliam konusunda 1965 darbesinden beri epeyce tecrübe edinmiş olan Endonezya birlikleri, Haziran 1976'da Lamarkan kampında bulunan 2 bin köylüyü bir gün içersinde yok etti. İşgalden önce 85 bin nüfusu olan Baccau'nun nüfusu 10 binin altına düştü. Kasabalar, köyler boşalmış, insanlar canlarını kurtarabilmek için dağlara kaçmış, 200 bini aşkın Doğu Timorlu katledilmişti. 1976 yılının sonuna gelindiğinde Endonezya, bir yandan dağlara sığınanlara emperyalist dostlarından aldığı napalm bombalarını yağdırırken, bir yandan da toplama kamplarında bulunan Doğu Timorluları katlediyordu.

Endonezya tarafından Doğ Timor'da kurulan hükümet terör eylemlerinin yanında kültürel baskıları da yoğunlaştırdı. Doğu Timorluların büyük çoğunluğunun ana dili olan Tetumca konuşmak yasaklandı ve okullarda sadece Endonezya dili Bahasa öğretiliyordu. Endonezya devleti bir yandan Müslüman olmayanların bulunduğu bölgelere camiler yaparak zorla Müslümanlığın müeyyidelerini uygulatmaya çalışılırken, bir yandan da adaya göçmen taşıyordu. Endonezya devletinin terör uygulamaları 1990'lı yıllar boyunca da devam etti.

Bölgede etkin rol oynayan emperyalist güç Avustral-

ya idi ve hala da öyledir. Birleşmiş Milletler'in işgali kınamasına rağmen adadaki Endonezya egemenliğini ilk olarak kabul eden Avustralya oldu. Başta Avustralya emperyalistleri olmak üzere, Doğu Timor üzerindeki yoğun ilginin nedeni Timor Vadisi diye adlandırılan Timor denizindeki petrol yataklarıdır. Bunlar Orta Doğu ve Kafkaslarla beraber dünyanın en zengin petrol yatakları olup 7 milyon ton petrol rezervi olduğu tahmin edilmektedir. Avustralya ile Endonezya arasında 1989 yılında Timor Vadisi Anlaşması ve 1990'da da Avustralya-Endonezya Bölgesel Petrol Ortaklık Anlaşması, 1995 yılında da Güvenlik ve İşbirliği Anlaşması imzalandı.

Avustralya, Endonezya'ya en çok yatırım yapan ülkeler arasında. Bu bağ aynı zamanda Uzak Doğu pazarlarına açılabilmesi için, Avustralya'ya büyük fırsatlar sunuyor. Örneğin, Avustralya sermayesinin ASEAN ülkelerindeki yatırım miktarı 1980 yılında 1,2 milyar dolar iken, bu rakam 1994'te 2,8 milyar dolara ulaşmış ve bölgenin en güçlü silah sanayisine sahip ülke olarak silah satışından devasa kazançlar sağlıyor.

1965 darbesi sonrası

1965 sonrasında her türden barışçıl gösteri de dahil olmak üzere, sendikal eylemler, bağımsız örgütlenme, düşünce özgürlüğü konusundaki çabalar, işkence, cezaevleri ve siyasi suikastlerle karşılaştı. Doğu Timor'un yanı sıra bağımsızlıkları için mücadele eden binlerce Aceh ve İrian Java'lı katledildi. Doğu Timor'un işgali sonrasında, Suharto diktatörlüğü 1982-84 yılları arasında, zengin altın, petrol, kalay, bakır yataklarını emperyalistlere peşkeş çekmenin karşılığında toplam 1 milyar dolarlık silah desteği aldı. 1988-1992 yılları arasında, geçmiş 20 yıl boyunca yapılan ticari anlaşmaların hepsinden daha fazla, toplam

30,6 milyar dolar değerinde 1.395 anlaşma gerçekleştirilmişti. Öte yandan, Birleşmiş Milletler'in 1990 yılı raporuna göre, çalışan nüfusun yüzde 15'i günde 1 doların altında bir ücretle çalışıyor ve aynı oranda insanın ortalama yaşam süresi 40 yaşını geçmiyor, nüfusun yüzde 38'i temiz ve sağlıklı sudan mahrum bir şekilde yaşıyordu. 1995 yılında 1 yaşını dolduramadan ölen çocukların sayısı 1 milyona ulaşmıştı.

Bu süre içinde kayda değer muhalefet hareketleri, 1973-1974 ve 1978 yıllarında yine öğrenciler tarafından başlatılmıştı, ama devletin bunlara karşı yanıtı protestoların bastırılması ve üniversitelerde her türden siyasal faaliyetin yasaklanması oldu. İşçiler 1980'lerde çalışma koşullarının düzeltilmesi ve daha yüksek maaşlar için eylemler gerçekleştirmeye çalışmıştı, 1990'larda her gün artan grev hareketlerine yasaklamalar yağmaya başlamıştı. Tüm Endonezya İşçileri Sendika Konfederasyonu (SPSI) başkanı Muhtar Pakphanan 1994 yılında bir saatlik genel grev çağrısı yapmış, binlerce işçi greve katılmıştı. Bir ay sonra ülkenin üç büyük kentini bir grev dalgası kaplamış, 70 fabrikada işgal eylemleri başlamıştı. Eylemler yenilgiyle sonuçlandı, Pakphanan ve birçok SPSI lideri hapse atıldı. 1994 yılı verilerine göre, saat başı ücret sadece 20 ABD senti idi.

1995 yılında Dita Sari isimli 23 yaşında bir kadın işçinin liderliğinde bağımsız bir sendika (PPBI) kuruldu. Başta tekstil sektörü olmak üzere birçok fabrikada grevler örgütlemeye başlandı. Dita Sari 6 yıl hapse mahkum edildi ve diğer sendika liderleri de cezaevine atıldı. Bütün baskılara rağmen işçi hareketinin önünün alınamadığı, rakamlardan anlaşılabilir. 1995'te toplam 365 grev gerçekleşirken, bu rakam 1996'da 901'e çıkmış ve yarım milyon işçi greve katılmıştı.

Faaliyet göstermesine izin verilen üç parti vardı: Suharto'nun başında bulunduğu Golkar, Birleşik Kalkınma Partisi (PPP) ve Endonezya'nın ilk başkanı Ahmed Sukarno'nun kızı olan Megawati'nin başında bulunduğu Endonezya Demokrasi Partisi (PDI). Muhalif hiçbir örgütlenmeye izin verilmiyordu. Dita Sari'nin başında bulunduğu Devrimci Demokrat Parti (PRD) de yasaklıydı. Suharto, faaliyetlerine müsaade ettiği PDI'nin içerisinde Suryadi ve yandaşlarını destekliyordu, Haziran 1996'da yapılan bir kongrede Suryadi, bir katakulli ile PDI'nin başına geçirildi. Megawati'nin taraftarları Haziran sonundan itibaren yollarda barikatlar kurarak başta Jakarta olmak üzere birçok yerde polisle çatıştı, karakollar ve binalar ateşe verildi. Bunu izleyen sekiz ay içinde öfke, ülkedeki etnik azınlıklara yönlendirildi. Azınlıklara karşı gerçekleştirilen bu kıyım hareketlerinin başında Suharto'nun desteği ile Habibi tarafından kurulmuş olan Müslüman Aydınlar Birliği (ICMI)'nin liderlerinden ve 28 milyon üyeli Müslüman örgüt Muhammadiye'nin lideri olan liberal burjuva Amien Rais bulunuyordu.

Daha düne kadar "Asya Kaplanları" mucizesinin nadide örneklerinden birisi olarak gösterilen Endonezya'nın "kaplan" olması için emekçilerin ödediği bedel oldukça ağırdı.

Kriz geliyor

Endonezya'da, 1997 yılına gelindiğinde 20 milyonu büyük merkezlerde, 66 milyonu da diğer yerlerde olmak üzere muazzam bir işçi kitlesi oluşmuştu. Sadece hizmet ve maden sektörlerinde çalışan işçi sayısı 36 milyon civarındaydı. Endonezya ekonomisi 1997 yılında dünyanın en büyük 23. ekonomik gücü durumundaydı. Ancak, düşük ücret ve aşırı borçlanma ile hızla büyüyen Asya Kaplanı Endonez-

ya'da sarsıntılar hissedilmeye başlanmıştı. Çin'in 1995 yılında parası remnimbiyi devalüe etmesiyle, bölgenin ihracat pazarında Japonya ve Çin'in baskısı kaplanları iyiden iyiye bunaltmaya başlamıştı.

Nisan 1997'de başta Jakarta olmak üzere birçok bölgede grev ve protesto eylemleri yeniden yükselmeye başladı. Öfke sokaklara taştı, işçiler asker ve polislerle çatışmaya başladı. Ağustos 1997'de Endonezya faiz oranlarını yükseltti, ardından para birimi rupi düşüşe geçti, yabancı sermaye yavaş yavaş ülkeden çekilmeye başladı. İşçilerin öfkesi dinmiyordu. Eylül ayında SBSI'nin kongresi basılarak 13 işçi lideri tutuklandı. İşçiler gecikmeden bu saldırıya yanıt verdi; Ekim ayında 16 bin, Kasım ayında 40 bin işçi greve çıktı. IMF, Dünya Bankası ve Asya Kalkınma Bankası Ekim 1997'de, 37 milyar dolarlık tarihin ikinci büyük "kurtarma paketi"ni önerdi.

Sadece Kasım ayında batan bankaların sayısı 16'ya ulaştı, binlerce insan paralarını alamayacaklarını anlayınca protestolara katılmaya başladı. Endonezya'nın 200'ü dış, 65'i iç borç olmak üzere 265 milyar dolarlık borcu vardı. Önceleri "her şeyin yoluna gireceğinden" şüphe duymayan Suharto, IMF'den 43 milyar dolarlık "kurtarma paketi" istedi. IMF, proje halinde olan 12 büyük devlet yatırımından vazgeçilmesi, denk bütçe için kamu harcamalarının budanması, emeğin esnetilmesi gibi yakından bildiğimiz "kemer sıkma" şartları eşliğinde paketi vermeyi kabul etti. Zaten yoksulluk sınırı altında yaşayan milyonlarca emekçiye "deva" diye dayatılan "acı reçeteyle", krizden önce yüzde 12 olan işsizler ordusuna hemen 4 milyon kişi daha katıldı. Pirinç gibi temel gıda maddelerine, petrole yüzde 33 zam yapıldı, IMF programı çerçevesinde tarıma yönelik teşvik desteği kaldırıldı, ardından petrole yeni bir zam daha geldi. Hükümetin saldırılarının ardı arkası ke-

silmiyordu.

Devrime doğru

Zaten irili ufaklı devam eden protestolar, Şubat ayında başlayan öğrencilerin militan eylemleri ile iyiden iyiye kitleselleşmeye başladı. Hükümet önce, "Komiteler"de örgütlenen öğrenci eylemlerinin üniversite içerisinde yasal olduğunu ilan ederek, dışarı ile bağlantısının önünü almaya, tecrit etmeye çalıştı. Hükümet öğrencilerin eylemlerine 1973-74'teki gibi gelip geçici bir vaka olarak bakıyordu. Ama öyle olmadı, tüm Endonezya'daki öfkeyi ateşleyen bir kıvılcım oldu. Öğrencilerin ana talebi temel demokratik hakların sağlanması yani köklü bir reform idi. Ocak 1998'de protestolar daha çok grev şeklini alırken, Şubat ayında (özellikle Java'da) ayaklanmalara dönüştü. Tipik bir devrimci durumun doğum sancılarıydı yaşananlar. Mart ayında öğrencilerin başını çektiği gösteriler, Mayıs ayında kitlesel çatışmalara evrildi. Egemen sınıf artık eskisi gibi yönetemiyor, yönetilenler de eskisi gibi yönetilmek istemiyordu, ama eksik olan, kitlelere rehberlik edebilecek kapasitede bir devrimci siyasal önderlikti. Bu eksiklik kendisini her an her yerde hissettiriyordu. Kitlelerin öfkesi, devlet ve Amien Rais gibilerinin aracılığı ile etnik Çinlilere yönlendiriliyor, krizin faturası sermayeye değil, "öteki"ne çıkarılmaya çalışılıyordu. Çoğu küçük işletme sahibi olan Çinliler hedef haline dönüştürüldü. 9 Şubat'ta Flores adasının Doğusunda bulunan ve daha çok Çinli azınhğın bulunduğu bir yerleşim merkezinde dükkanlar yağmalanmaya, yakılmaya başlandı.

Benzer olaylar 13 Şubat'ta Jakarta'da yaşandı. Suharto 1967'de "Çinli Sorununun Çözümü" diye dayattığı, Çin asıllılara ayrı kimlik verilmesi, Çince'nin yasaklanması, tiyatrolarda Çinli karakterlerin yasaklanması gibi bir

dizi baskı yasaları getirmişti. Sömürgecilik döneminden beri ticaretle uğraşan Çinliler, nüfusun yüzde 4'ünü oluşturmalarına karşın servetin yüzde 70'ine sahip olduğu için kolayca etnik/ırkçı saldırıların hedefi haline getirildi. Fakat devletin paramiliter güçlerince yönlendirildiği kısa zamanda açığa çıkan bu ırkçı saldırılarda ölenlerin hemen hemen hepsi yoksul işçilerden oluşuyordu.

Mart ayında yapılan yeni "seçim" sonrasında Suharto yeniden "seçilmişti". 500'ü atanmış, geri kalan 500'ünün de tamamen kendi onayından geçerek ancak Halkın Danışma Meclisi'ne girebildiği bu seçim aldatmacasına karşı, ne Amien Rais ne de Megawati herhangi bir tepki göstermezken, öğrenciler protestolara başladı. Suharto, reform talep eden öğrencilere 2003 yılına kadar herhangi bir demokratik reformun olamayacağı yanıtını verdi. Mayıs ayı başında öğrencilerin protestoları, çatışmalara dönüşmeye başladı, her yerde toplantı üstüne toplantılar yapılmaya, yağmalamalar, kundaklamalar yaşanmaya başladı.

12 Mayıs'ta 5 binden fazla öğrenci meclise yürümeye karar verdi. O ana kadar suskun kalan Megawati ilk defa göstericilere "sağ duyulu olmalarını" telkin eden bir konuşma yaptı. Amien Rais ise, "şiddete gerek yok" diyordu, ama öfkenin dindirilmesi için artık çok geçti. Barikat kuran askerlerle göstericiler arasında şiddetli çatışmalar yaşandı.

15 Mayıs'ta Jakarta sokakları adeta bir savaş alanıydı: 5 binden fazla bina, 500 büyük banka şubesi, büyük süpermarketler, dev alış veriş merkezleri tahrip olmuş, talan edilmişti. Olayların büyümesi üzerine Suharto Kahire'deki G-15 Zirvesi'ni yarıda bırakarak Endonezya'ya döndü. Hala işin ciddiyetinin farkında değildi, kabine üyesi olan kızı ve iki yakın ahbabının istifası ile herşeyin yoluna

gireceğini düşünüyordu, fakat istifalar sonrasında protestolar daha da yoğunlaşarak büyüdü. Surakarta, Orta Java, Bagar, Batı Java, Medan, Bandug ve Purwokerto'da gösteriler, polisle çatışmalar patlak verdi. 18 Mayıs'ta öğrenciler yeniden meclise yürüyüşe geçtiler.

19 Mayıs'ta 30 bin gösterici meclisi tamamen kuşatarak işgal etti. Bugün, Troçki'nin *Rus Devriminin Tarihi* eserinde anlattığına benzer bir biçimde, ilk defa öğrencilerle sıradan askerler arasında karşılıklı konuşmaların, tartışmaların, yakınlaşmaların, yani asker içerisinde bir tür çözülme anının yaşandığı gündür. Yine de oldukça gerilimli bir ortam vardır, general Wiranto 19 Mayıs akşamı alanda bulunah kitleyi tanklarla kuşatma altına alır. Yeni bir Tiananmen Katliamı beklentisi de vardır. Suharto ise hala idare-i maslahat ile, "en kısa zamanda seçimlerin yenileneceği" vaadinde bulunur. Fakat ayağa kalkan kitlenin bu masala karnı toktur. 13 bakan istifa etmek zorunda kalır.

20 Mayıs Endonezya'nın Ulusal Kurtuluş Yıldönümü'dür. Büyük bir yürüyüş hazırlığı yapılmaktadır.

Aym gün devletin radyo ve televizyonlarından konuşturulan Amien Rais, Tiananmen Katliamı'nı hatırlatarak, "yürüyüşten vazgeçilmesi" çağrısını yapar ve devrimci sosyalist bir örgütün yokluğunda ne yazık ki kısmen de olsa bu çağrıya kulak verenler olur. Kendisini muhalefetin lideri olarak lanse etmeye çalışan Rais, Suharto istifa etmeden bir gün önce "Suharto'ya biraz zaman verilmesini" istiyordu. Devrimin en ciddi mevzi kaybı o gün yaşandı. Mesele sadece Suharto'nun gidip gitmeyeceğine endekslenmiş oldu.

Suharto devriliyor

21 Mayıs'ta Suharto nihayet istifa etmek zorunda kaldı. Endonezya egemen sınıfı açısından, Suharto'yu korumak-

ta ısrarlı olmak artık tehlikeli olmuştu, kendilerine sadakatle hizmet etmiş olan bir diktatörü kaybetmemek uğruna her şeyi kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyaydılar. Amerikan emperyalizmi için de, onyıllardır silahlandırıp besledikleri, her koşulda desteklekdikleri bir diktatörü desteklemeye devam etmek hem Endonezya'da hem tüm bölgede istikrarsızlığı göze almak anlamına geliyordu.

Kitlenin, kitlesel eylemin gücü 33 yıllık kanlı bir diktatörü devirdi. Diktatör düşmüş, ama iktidar değişmemişti. Yine de kitlelerin sevinci, coşkusu büyüktü, tarihin akışında önemsiz bir nesne oldukları yalanı açığa çıkmış, eylemleri ile dünyayı değiştirebilecek kabiliyete sahip olan bir özne olduklarının, kendi güçlerinin farkına varmışlardı.

Bundan sonra günümüze kadar geçen dönem, bir yandan gücünün bilincine varan kitlelerin çeşitli talepleri için tekrar tekrar hareketlenmelerinin, diğer yandan egemen sınıfın (ve yeni hükümetin) bu talepler karşısında kah ödün verip kah tekrar saldırmalarının ve iktidarı ellerinden kaçırmamak için ödünlerle saldırılar arasında bir denge tutturmaya çalışmalarının öyküsü oldu.

22 Mayıs'ta Suharto'nun 1950'lerden beri yakın ahbabı olan Habibi yönetimi eline aldı. Haziran'a kadar rupi yüzde 20 oranında değer kaybetmiş, merkez bankasındaki rezervler 7 milyar dolara düşmüş, eskiden ekonomideki hızlı büyümenin nedeni olarak övülen devlet-banka-sanayi ilişkisi şimdi sorunun kaynağı haline dönmüştü. Kişi başına yıllık gelir oranı bir yıl içerisinde 1200 dolardan 300 dolara inmişti. SBSI lideri Rekson Silaban'ın yaptığı açıklamaya göre, "150 milyon insan yoksulluk sınırının altında yaşıyor"du. Habibi, bir dizi geri adım atarak, kitlelerin öfkesini dindirebilme kaygısıyla, önce siyasi tutsakları serbest bıraktı, sosyalist, komünist partilerin ku-

rulmasını yasaklayan yasayı kaldırdı (bu yasağın kalkmasından sonra her gün bir parti kurulmaya başlandı) fakat işten çıkarmalara karşı, en temel haklarını savunabilmeleri için işçilerin talep ettiği temel haklar hala kazanılmayı bekliyordu.

Haziran başında binlerce işçi bağımsız sendika kurabilme hakkının yasallaşması talebiyle büyük bir gösteri düzenledi. Habibi, "işverenler, işçilerin greve çıkma gibi demokratik haklarının tanıması, askerlerin de bu hakka karşı saygılı olması gerektiğini" belirterek yasağı kaldırmak zorunda kaldı. Cezaevinden yeni çıkan eski SBSI lideri Muhtar Pakphanan hemen SBSI'ye katılıp işçi haklarının artırılması için mücadeleye devam çağrısında bulundu. Binlerce işçi iş güvencesi ve daha yüksek ücret için greve başladı.

25 Haziran'da Jakarta'da toplanan 1000 SBSI üyesi, Habibi'nin istifasını isteyen bir protesto gerçekleştirdi. 30 Haziran - 4 Temmuz arasında toplam 7 bin işçi daha yüksek ücret için greve çıktı. Hemen ardından, Reform için İşçi Komitesi kuruldu ve "Taleplerin sadece ekonomik taleplerle sınırlandırılmaması, fabrikaların kamulaştırılması" çağrısında bulunuldu, bazı öğrenci liderleri toplantılara konuşmacı olarak davet edildi.

Habibi hükümeti binlerce Doğu Timorlu'nun bağımsızlık talebi ile gerçekleştirdiği gösterilerle sarsılmaya başladı. 12 Haziran'da Endonezyalılar başkent Jakarta'da destek amaçlı büyük bir gösteri düzenleyerek Doğu Timorlulara destek verdi. Polis yeniden göstericilere saldırdı. Habibi ortamı yumuşatmak amacıyla "sınırlı bir otonomi hakkının düşünülebileceğini" duyurdu. Bu öneri varolan öfkeyi daha da artırmaktan başka bir işe yaramadı. Eğer Doğu Timor'un bağımsızlığı tanınırsa İrian Java, Aceh ve Doğu Kalimantan'daki bağımsızlık isteyen hareketlerin de aynı taleplerde bulunmasından korkuluyor-

du. Gücünün farkına varmış olan kitlelere karşı atılan her geri adımın kitleleri daha da ileri itmesinden korkuluyordu.

Habibi kitlelerin gözünde "kuklanın kuklası" olarak görülüyordu. Seçim isteyen kitleler ancak 7 Haziran 1999'da seçimlere katıldı. Habibi seçimlerde aday olmadı. Hem Suharto'nun hem de Habibi'nin yakın arkadaşı olan Milli Dayanışma Partisi lideri Abdurrahman Vahid devlet başkanlığı seçimini kazandı. Kitleler seçim sonuçlarını protesto etmeye devam etti. 21 Ekim 1999'da Megawati'nin seçimleri kazanmasının hileyle engellendiğini söyleyen onbinlerce kişi meclise yürümeye başladı. Polisle yaşanan şiddetli çatışmalar birkaç gün sürdü ve sonunda Megawati devlet başkanlığı yardımcılığına getirildi.

Megawati gibi burjuva liberaller Doğu Timor'un bağımsızlığına kesinlikle karşı çıkıyor, "vatanın bölünmez bütünlüğünü" savunuyordu. Buna rağmen, hükümet sonunda Doğu Timor için "Otonomi mi bağımsızlık mı?" referandumu yapılmasını kabul etti. 30 Ağustos 1999'da gerçekleştirilen referanduma bütün baskılara rağmen Doğu Timorluların yüzde 98,5'i katıldı. Tanıkların aktardığı bilgilere göre kimi yerlerde kurşun yağmuru altında yapılan referanduma katılanların yüzde 78.6'sı bağımsızlık için oy kullandı.

Endonezya sermayesi ile iç içe geçmiş olan ordunun Doğu Timor'daki payı azımsanamayacak kadar büyüktü. Görev yaptıkları dönemde, zengin şeker kamışı, kahve, kereste ve mermer sektörleri başta olmak üzere birçok sektör generallerin elindeydi. Dolayısıyla ordu bağımsızlığa kesinlikle karşı çıkıyordu. Referandumun yapıldığı gün, silahlı kuvvetlere bağlı kontrgerilla birlikleri terör kampanyasına başladı. Başkent Dili'nin sokakları kan ve barut kokusundan geçilmiyordu. Canlarını kurtarmak için

200 bin kişi dağlara kaçmaya başladı, ilk hafta içerisinde 2 bin kişi öldürüldü. Avustralya öncülüğündeki Birleşmiş Milletler askeri birlikleri adaya ulaştı. Uluslararası Kızıl Haç Örgütü'nün verdiği rakamlara göre, 850 bin kişilik ada nüfusunun 800 bini ya dağlara kaçarak, ya Batı Timor'a sığınarak yerlerinden yurtlarından oldu, ölenlerin sayısı hala tam olarak bilinmiyor.

Bunun üzerine, sanki yaşananlarla hiçbir ilgisi yokmuş gibi, Endonezya hükümeti adada olağanüstü hal ilan etti. Orduya bağlı kontrgerilla birliklerinin katliamları, bağımsızlık isteyen Aceh, İrian Java ve Batı Papua halklarına gözdağı vermeyi amaçlıyordu. Eğer böyle bir talepte bulunacaklarsa, bunun bedelinin ne kadar ağır olduğunu görmeleri gerekiyordu.

Eylül 1999'un son haftasında Suharto döneminde ordunun tavsiyesiyle hazırlanmış olan "Devlet Güvenlik Yasası" mecliste kabul edildi. Bu yasa Silahlı Kuvvetlere, gerektiğinde olağanüstü hal, sıkıyönetim ilan etme gibi haklar veriyordu. Başını öğrencilerin çektiği protestolar hızla büyüdü ve hükümet yasayı rafa kaldırmak zorunda kaldı.

Bugün Endonezya işçi sınıfı, mücadelede daha atak ve daha cüretkar; devrim her zaman olduğu gibi kitleleri daha da bilinçlendirmiş, gücünün farkına varan işçi sınıfı, bugün eylem üstüne eylem, grev üstüne grev düzenleyerek mücadelesine devam ediyor.

Endonezya'nın öğrettikleri

Troçki'nin vurguladığı gibi, devrim anında işçi sınıfının bağımsız, kitlesel, devrimci örgütü olmazsa, kitlelerin enerjisi pistonlu bir silindir içinde sıkışmayan buhar misali uçup gider. Bununla birlikte, hareket silindir ya da pistondan değil, buhardan oluşur. Devrim kitlelerin eseridir ve işçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olacaktır. Devrimci

bir durum anında, kitlelere önderlik edebilecek, piston görevi görecek devrimci bir parti, devrimin sosyalist bir devrimle taçlandırılması için olmazsa olmaz koşuldur. Devrimci parti, devrimci duruma kadar büyük bir kitle partisi olmasa da, işçi sınıfının ileri unsurlarını kendi örgütlenmesine dahil etmek ya da hiç değilse bu kesimler üzerinde politik bir etkiye sahip olmak zorundadır. Bunun için devrimci partinin inşaası, öncelikli görevdir.

Endonezya Devrimi'nin, sosyalist bir devrimle sonuçlanamamış olmasının ana nedeni, Endonezyalı devrimcilerin basiretsizliği veya beceriksizliği değil, devrimci partinin eksikliği idi. Evet, devrim sosyalizmle sonuçlanmadı, ama Suharto'yu deviren kitleler en kanlı, tepeden tırnağa en silahlı rejimlerin bile kitlelerin gücü karşısında ayakta kalamayacağını bir kez daha kanıtladı. Ve egemen sınıf artık eskisi gibi davranamıyor, ekonomik kriz karşısında uygulamak istediği siyasetleri tartarken kitlelerin kanıtlanmış gücünü de hesaba katıyor. Dahası, devrime katılan kalabalıklar arasında örgütlenmenin gerekliliği, örgüt biçimleri, taktikler ve stratejiler hakkında tartışmalar sürüp gidiyor

Kaynakça

"A Revolution Begun", Kerry Morgan, *Socialism Today*, Sayı 30, Temmuz-Ağustos 1998.

"Between Force and Freedom", John Rees, *Socialist Review*, Sayı 234 , Ekim 1999.

"Devrimin İkinci Perdesi", Roni Margulies, *Sosyalist İşçi*, Sayı 121, 29 Eylül 1999.

"Endonezya: Ayaklanma Sürüyor", Roni Margulies, *Sosyalist İşçi*, Sayı 122, 17 Ekim 1999.
"Endonezya: Devrimin Ayak İzleri", Roni Margulies, *Sosyalist İşçi*, Sayı 104, 16 Aralık 1998.
"Endonezya: Devrim Sürüyor", Roni Margulies, *Sosyalist İşçi*, Sayı 105, 5 Ocak 1999.
East Timor: 25 Years of Blood on Australia's Hands, Tony Sullivan ve Tom O'Lincoln, 1999.
East Timor: A Western Made Tragedy, Mark Aaros ve Robert Domm, Sydney, Left Book Club, 1992.
"History of PKI", Paul True, *The Militant*, Australia, 1991.
"Indonesian Elections", Kerry Morgan, *Socialism Today*, Sayı 40, Temmuz-Ağustos 1999.
"Indonesia, the Inferno of Revolution", Clare Fermont, *International Socialism*, Sayı 81, Sonbahar 1998.
"Indonesia, the Revolution's Next Step", John Rees, *Socialist Review*, Sayı 223, Ekim 1998.
"Next Step for The Revolution", Clare Fermont, *Socialist Review*, Sayı 234, Ekim 1999.
"Report from Indonesia", Chris Bambery, *International Socialism*, Sayı 81, Sonbahar 1998.
"Revolution and Counter Revolution", Tony Cliff, *International Socialism*, Sayı 81, Sonbahar 1998.
"Terror in Timor", Kerry Morgan, *Socialism Today*, Sayı 42, Ekim 1999.

Endonezya'dan rapor

Chris Bambery

Endonezya'da dev boyutlu bir kriz yaşanıyor. Endonezya hükümetinin istatistik bürosunun tahminlerine göre, 1998 sonuna gelindiğinde ülkenin 200 milyonluk nüfusunun neredeyse yarısı resmi fakirlik düzeyinin altında olacak. Dünya Bankası, Endonezya'da kişi başına gelirin kriz öncesi düzeyine en erken 2005 yılında tekrar ulaşılabileceğini tahmin ediyor.(1) İşsizlik giderek artıyor. PT Toyota Astra Motor şirketi çalışanlarının sayısını 7 binden 2.500'e düşürmüş durumda. Mali çöküşten önce, Toyota Astra 7 bin kadar Kijang marka otomobil (Endonezya'nın en popüler ve en ucuz otomobili) üretiyordu. Otomobil satışları Haziran ayında yüzde 95 oranında düştü, geçen yıl Haziran'da 38.733 otomobil satılmışken, bu yıl rakam 1,833'e düştü.(2) Enflasyon oranı resmi verilere göre Temmuz ayında yüzde 56,7 idi. Yıl sonundan önce yüzde 80'e ulaşması bekleniyordu. Çalışma Bakanlığı bu yıl 1 Ağustos'ta asgari ücreti yüzde 15 oranında artıracağını ilan etti. Bu, 1997 Nisan'ından, yani ekonominin ve para birimi rupiah'ın çöküşünün ve bunları izleyen enflasyon patlamasının öncesinden beri uygulanan ilk artıştı.

Bu durum, Mart ayında başlayan öğrenci hareketinin arka planını oluşturuyor. Mart'ta, Suharto Halk Da-

nışma Meclisi'nin dikkatle atanmış ve seçilmiş 1.000 delegesi tarafından yeniden başkanlığa seçildi, ve Suharto'nun kişisel siyasi örgütü olan Golkar, B J Habibi'nin başkan yardımcılığına atanmasını sağladı. Bu durum, aynı zamanda, Habibi hükümetinin ne ölçüde istikrarlı olduğunu değerlendirirken hesaba katmamız gereken arka planı da oluşturuyor.

Kent yoksullarının Mayıs 1968 ayaklanması yüzeyin hemen altında kaynayan memnunsuzluğu hatırlatan bir olgu. Hava meydanından Jakarta'ya giden yolda, ayaklanmanın üzerinden iki ay geçmişken, bankaların ve otomobil mağazalarının vitrinleri [kalabalığın öfkesine karşı] tahtalarla kapanmış. Şehrin güneyinde, yanmış bir büyük mağazanın iskeleti göğe doğru uzanırken, az ilerisinde bir bankanın harabeleri duruyor. Jakarta valisinin hazırladığı rapora göre, 4.940 bina hasar görmüş, yakılmış veya talan edilmiş. Bunlara 4.204 dükkan, alış veriş merkezi, restaurant, otomobil atölyesi ve 500 banka şubesi dahil. Endonezya Perakendeciler Birliği perakende satış dükkanlarının toplam zararının 600 milyar rupiah (60 milyon dolar) olduğunu tahmin ediyor.

Endonezya hükümetinin tahminine göre, sadece Jakarta'da hasar görmüş binalardan kaynaklanan zarar 2,5 trilyon rupiah (350 milyon dolar). Pertamina petrol şirketinin zararı, 12 benzinci dükkanının uğradığı hasar da dahil edildiğinde, 1,5 milyar rupiah. Ulusal Levazımat Ajansı'nın sahip olduğu 1.800 ton şeker ve 500 ton pirincin yağmalanmış olduğu bildiriliyor. Ayaklanma sırasında 14 polis karakolu ciddi ölçüde hasar görmüş. Üç gün süren ayaklanmada 1.200 civarında insan ölmüş.(3)

Kent yoksullarının ayaklanması belirleyici bir dönüm noktası oldu. Egemen sınıfın saflarında panik yayıldı. American Express, Boeing, Citicorp, Nike, Mobil, Mattel ve Mc-

Donald's dahil bir düzine ABD şirketi başkentteki ofislerini kapattılar. Mattel, Barbie bebekleri imal eden ve 7 bin kişinin çalıştığı fabrikalarını kapattı ve 100 kadar personelini ülke dışına çıkardı. Ayaklanmanın hemen sonrasındaki Çarşamba akşam savunma bakanı ve genel kurmay başkanı General Wiranto Suharto'nun malikanesine giderek silahlı kuvvetlerinin istifa etmesini isteyen mesajını iletti. Generaller kararlarını o gün öğleden sonra vermişlerdi.

Habibi'nin otoritesi zaten Suharto'dan kaynaklanıyordu. Kendisinin önemli, bağımsız bir siyasi tabanı yok. Eski diktatör tarafından başkan yardımcısı olarak atanmadan önce, kamu sektöründeki iki şirketin (uçak imalatçısı PT IPTN ve PT PAL tersaneleri) başkanıydı. Kontrolü altındaki şirketler IMF tarafından en israflı şirketler arasında olarak tanımlanmıştı. Başkan yardımcılığına atandıktan sonra Habibi PT IPTN'deki yerine oğlunun atanmasını sağladı. *Jakarta Post* gazetesinde yayınlanan bir kamu yoklamasına göre, yoklamaya katılanların yüzde 46,42'si Habibi'yi başkan yardımcılığı için "kabul edilebilir" buluyor, fakat sadece yüzde 1,1'i "çok kabul edilebilir" buluyordu. Kısacası, Habibi geniş bir tabana sahip değil.

Daha da önemlisi, Habibi yaygın bir şekilde Suharto'nin kuklası olarak görülüyor. İplerin hala eski diktatörün elinde olduğu düşüncesi yaygın. Silahlı kuvvetler ülkede hem askeri hem sivil otorite olarak işliyor. Ama buna ek olarak, ekonominin kilit sektörlerini de kontrol ediyorlar. Örneğin, şeker, pirinç, palmiye yağı ve başka temel metaların üretildiği büyük çiftliklerde silahlı kuvvetler önemli bir pay sahibi, ve kara, deniz ve hava kuvvetlerinin ve polisin çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren kooperatifleri var. Endonezya Kooperatifler Konseyi, silahlı kuvvet-

lerin sahip olduğu kooperatiflerin temsilcileri tarafından yönetiliyor. Silahlı kuvvetlerin ötesinde, iktidar partisi Golkar Habibi hükümetindeki egemen güç.

Fakat silahlı kuvvetlerin içinde gerginlikler olduğunu görmek mümkün. Ağustos başında, General Wiranto Prabowo Subianto ve Muhdi Purwopranjoyo adlı iki generali askıya aldı. Bu iki general hakkında, demokrasi aktivistlerinin kaçırılması ve işkenceden geçirilmesi ile ilgili olarak soruşturma başlatıldı. Suharto'nun damadı olan Prabowo geçtiğimiz Mart ayına kadar özel askeri güç Kopassus'un (adam kaçırma olaylarını gerçekleştiren güç) başındaydı. Prabowo'nun yerini Muhdi aldı. Bu ikisi ve özel gücün 10 subayı daha, ABD savunma bakanı William Cohen'in Jakarta'yı ziyaretinden bir gün sonra kurulan özel bir askeri mahkeme tarafından yargılanacak. Hem Cohen, hem Bill Clinton'ın dışişleri bakanı Madeleine Albright silahlı kuvvetlerin bir reforma tabi tutulması gereğini vurguluyorlar.

Suharto, Jakarta'nın merkezinde, Menteng'deki pahalı evinde oturmaya devam ediyor. Avusturya'nın *Wirtschaftsblatt* gazetesi 3 Ağustos günü Suharto'nun istifa etmeden kısa süre önce Avusturya bankalarına milyarlarca dolar aktardığını yazdı. Bundan az önce, ABD finans dergisi *Barrons*, İsviçre'deki Zürich Sigorta'nın baş ekonomisti David Hale'in söylediğine göre Suharto'nun Endonezya'dan Avusturya'ya 8 milyar dolar transfer ettiği haberini verdi. Forbes dergisinin dünyanın en zengin milyarderleri listesine göre, iktidarda olduğu 32 yıl içinde Suharto yaklaşık 3.200 Endonezya şirketinde hisse sahibi olmuş ve ailesinin serveti 4 milyar dolara ulaşmış. Listeye dahil olan diğer Endonezyalılar, yine 4 milyar dolarlık servetiyle Sinar Mas Grubu'nun sahibi Eka Tjipta Widjaja, 2,1 dolarlık bir servetleriyle Gudang Garam Grubu'nun

sahibi Wonodjojo ailesi ve serveti 1,7 milyar dolar olan Sudono Salim Grubu'nun sahibi Liem Sioe Liong idi.[4]

Bu arada, ekonomik krizin artık en düşük noktasına vurduğu doğrultusunda hiçbir belirti yok. Ülkenin özel sektörünün toplam borcu 84 milyar dolay düzeyinde. Kamu sektörünün borçları ise Mayıs ayında 54 milyar dolardı. Bu rakamlar, rupiah'nın yüzde 80 oranında devalüasyonunun ardından hızla yükseldi. Haziran ayında Frankfurt'ta yapılan bir anlaşma sonucu Endonezya'nın borçları konsolide edildi. Ancak, anlaşmanın imzalanmasının üzerinden iki ay geçmişken, hiçbir şirket yeni kurulan Endonezya Borç Yeniden Yapılandırma Ajansı'na kaydolmuş değil. Asıl sorunlar tek tek şirketlerle alıcıları arasındaki görüşmeler başladığında çıkacak. Jakarta'da yabancı bir yatırım bankasının bir görevlisi şöyle diyor:

> Frankfurt'ta imzalanan borç anlaşması büyük ölçüde anlamsız. Alıcılar farkına varmalı ki, verdikleri borçların büyük bir kısmını silmek, kurtarılması mümkün olan şirketlerle anlaşmaya varmak ve alabilecekleri kadarını alıp bununla yetinmek zorundalar.

Endonezya hakkındaki son raporunda Dünya Bankası Endonezyalı şirketlerin çoğunluğunun dev bir dış ve iç borç yükü altında kelimenin gerçek anlamıyla ezildiğini itiraf ediyor.[5] Endonezya dünyanın başlıca teneke, bakır, nikel, altın, kahve, kakao, çay, palmiye yağı, hindistan cevizi yağı, kauçuk ve kontrplak ihracatçıları arasında. Ama buna karşılık, 200 milyonluk nüfusunu besleyebilmek için pirinç, buğday ve şeker ithal etmek zorunda. Bu yıl Endonezyanın pirinç ithalatının rekor düzeye çıkarak 5 milyon ton olması bekleniyor.[6] Suharto'nun devrilmesinden sonra, CIBC bankasının Asya Pasifik bölgesi araştır-

ma bölümü başkanına göre, "Siyasi reformlar bir yana, asıl ekonominin düzeltilmesi çok zor olacak ve durum düzelmeden önce çok daha kötüleşecek".[7] Endonezya Üniversitesi'nde iktisatçı Sri Mulyani *Jakarta Post* gazetesine şöyle diyor: "Yaygın kanıya göre, Cumhurbaşkanı Habibi ve hükümetine verilen siyasi destek o kadar zayıf ki, siyasi ve ekonomik reformlar için yeterli bir gündem hazırlayıp uygulaması mümkün olmayacak". Ekonomik durum hakkında ise şöyle diyor Mulyani:

> Enflasyon ve işsizlik gibi göstergeler ekonominin krizin en alt noktasına henüz varmadığını gösteriyor. Kriz ilk patlak verdiğinde hükümetin ihmalkarlığı nedeniyle, şimdi ekonominin daha da kötüleşmesini engellememiz çok zor... Habibi çelişkili sinyaller veriyor. Örneğin, yolsuzluğu, rüşveti ve aile üyelerinin kayırılmasını ortadan kaldıracağını söyledi, fakat bu amaca ulaşmak için henüz hiçbir yasa çıkarılmadı. Bunları ortadan kaldırmak çok önemli, çünkü bunlar yapısal sorunlardan oluşan bir aysbergin sadece görünen kısımları. Altlarında kötü işleyen bir bürokratik sistem, hükümet ile iş dünyası arasında aşırı ölçüde yakın bir ilişki ve ordunun oynadığı toplumsal rol var. Endonezya'yı içinde bulunduğumuz krize sürükleyenler bu yapısal sorunlardır.[8]

Temmuz ayı sonunda iki günlük gazete haberlerini taramak Endonezya'daki durumun iyi bir özetini sunuyor.

Yeni Habibi hükümeti 22 Temmuz'da Suharto'ya konut yardımı olarak 2 milyon dolar vereceğini ilan etti. Aynı gün, çiftçiler Jakarta'da bir golf sahasını işgal edip tohum ekerek dünyanın her yerinde manşetlere çıktı-

lar. Sonra polis tarafından sahadan atıldılar. *Jakarta Post* gazetesi 23 Temmuz'da 12 demokrasi aktivistinin özel askeri güç tarafından kaçırılıp işkenceden geçirildiğini yazdı. Aynı gazete, Tangereang'da bir ilaç fabrikasının 800 işçisinin sendika hakkının tanınması ve işyeri temsilcisinin işe geri alınması için greve çıktığı haberini verdi. Bu arada, gazetenin ön sayfasının manşeti "Büyük İşadamları Habibi'yi Destekliyor".

Mayıs ayındaki protesto gösterileri sırasında, öğrenci hareketinin liderleri hükümet ve silahlı kuvvetler tarafından kabul edilebilir bir terim bulma çabasıyla *reformasi* (reform) sözünü kullanıyordu. Oysa, talep ettikleri, reformun ötesindeydi. "Reformasi" sloganı hiçbir zaman tanımlanmadığı için, nüfusun farklı kesimleri tarafından çok farklı şekillerde yorumlanıyor. Habibi hükümeti bu sloganın ardına saklanmaya çalışıyor. Örneğin, hükümet daha fazla sebze ekilmesi çağrısı yaptı. Hükümetin bu çağrısı bir yandan golf sahasını işgal eden çiftçiler tarafından kullanıldı, bir yandan kır ve kent yoksulları da çağrıyı ciddiye alıp lüks konutlar inşa etmek için ayrılmış boş arsaları işgal ettiler. Her gün, başkent yakınlarındaki karides çiftliklerinden hırsızlık yapıldığını belirten ve bunu kınayan resmi açıklamalar yapılıyor. Başkan Habibi 17 Temmuz günü Jakarta'nın merkezinde fakirler için ucuz gıda ve başka mallar satan bir çarşının açılışına katıldı. Habibi 3,20 dolarlık bir çift ayakkabı alıp eskiden pahalı ithal malı ayakkabılar giydiğini fakat artık mali kriz yüzünden harcamalarını kıstığını söyledi. Habibi'nin çarşıdan ayrılmasından bir saat sonra, çevredeki fakir halk çarşıdaki tüm yemeklik yağı talan edip gitmişti. İki hafta sonra, 100 kişi Jakarta'nın merkezinde lüks konutlar için ayrılmış 3 bin metre karelik bir arsayı işgal edip sebze ekmeye başladı. Arsa devlete aitti. İşgalcilerin sözcüsü "Sebze ekmeye baş-

layanların çoğu *mikrolet* (minibüs) şoförü olarak çalışıyor veya tümüyle işsiz. Kağıt oynayarak vakit öldürmek veya krizin ortasında hırsızlık yapmaktansa, böyle bir projeye katılmamız daha iyi".[9]

Mayıs ayında Suharto'ya karşı omuz omuza duranlar arasında şimdi bir odaklaşma süreci gelişiyor. Yogyakarta'da Gadjah Mada Üniversitesi'nde siyasal bilimler hocası olan Muhtar Masoed şöyle diyor:

> Kırsal bölgelerde reform sözcüğü yetkililere karşı itaatsizlik şeklinde bile yanlış anlaşılabiliyor. Dolayısıyla, siyasi durumdaki değişikliklere bağlı olarak reform sözcüğü anlamsız bir hale geldi. Öte yandan, ülke önderliğinin değişmesi konusunda ortak davranan reform taraftarı aktivistler Suharto'nun 21 Mayıs'ta devrilmesinin ardından dağıldılar. Şimdi artık onları bir araya getirmek çok zor, çünkü her bir hizip kendi gündemine ve önceliklerine sahip.[10]

Parlamento binalarının öğrenciler tarafında işgali sırasında, öğrenci liderleri arasında seçkinci bir duygu, sanki kent yoksullarının eylemlerine kıyasla öğrencilerinki daha onurlu ve barışçılmış gibi bir his vardı. Öğrencilerin medya tarafından ve silahlı kuvvetlerin bazı kesimleri tarafından ciddiye alındığı kanısı vardı. Fakat diktatör düşürüldükten hemen sonra bir odaklaşma süreci başladı. Suharto düştüğünde, Rais'i destekleyen öğrenciler Habibi'nin atanmasını iyi bir Müslüman olduğu gerekçesiyle olumlu karşıladılar. Müslüman Öğrenciler Birliği başkanı Anas Urbaningrum şöyle dedi:

> Habibi'ye bir şans tanımamız gerek. Bırakalım, ülkenin sorunlarını çözebileceğini kanıtlasın. Bir şans tanıma-

dan Habibi'yi yargılamamız doğru olmaz.

Bu sözler başka aktivistlerin düşünceleriyle tam bir çelişki oluşturuyordu. Bina Sarana Informatika'daki bir öğrenci *Jakarta Post* gazetesine şöyle diyordu: "Habibi'yi reddediyoruz. Suharto'nun rejiminin bu memleketten temizlenmesini istiyoruz". Jakarta Ekonomi Akademisi'nin bir öğrencisine göre ise, "Habibi bu ülkeyi yönetemez, çünkü arkasında hala Suharto duruyor". Ağustos'ta üniversiteler açıldığında bu tartışma daha da yoğunlaşacak.

Endonezya'daki en popüler kişi kuşkusuz eski cumhurbaşkanı Sukarno'nun kızı Megawati. Oysa, Megawati Mayıs ayında çok temkinli bir rol oynadı ve protesto gösterilerinin başına geçmek gibi bir çaba içine girmedi. Bu sayede, Suharto iktidarını Habibi'ye aktarabildi. Ama Filipinler'de on yıl kadar önce Cory Aquino'nun yaptığının aksine Megawati'nin hareketi ele geçirmemiş olması uzun vadede sorunlar yaratacak. Birçok açıdan, hızlı bir siyasi devrim ve Suharto'nun yerine Megawati gibi birinin geçmesi siyasi ve ekonomik değişim taleplerinin giderek birleştiği bir sürecin önünü kesebilirdi. Endonezya'da ise şimdi bu süreç yaşanıyor. Demokrasi ve *reformasi* milyonlarca insana çözüm olarak sunuldu. Ama bu sloganlar şimdi milyonlarca işçi ve kent ve kır yoksulları için yeni anlamlar kazanıyor.

İslami hareket de kendi içinde bölünmüş durumda. Hareketin en iyi bilinen lideri, Suharto'yu devirecek gibi göründükleri anda öğrenci hareketini desteklemeye başlayan Amien Rais. Rais'in Muhammediye örgütü 28 milyon üyesi olduğunu iddia ediyor. Ama Rais, Habibi'nin Suharto'nun yerine geçmesini, iyi bir Müslüman olduğu ve kişisel bir dostu olduğu iddiasıyla destekledi. Rais Endonezya'nın resmi İslami hareketinin önderliğinden te-

mizlenmiş fakat daha sonra Habibi tarafından yeniden atanmıştı. Ağustos başlarında Rais cumhurbaşkanı adayı olmaya hazır olduğunu ilan etti. Ama bundan hemen sonra Doğu Java'da birçoğu bıçak, sopa ve zincir taşıyan binlerce kişi Rais'in Surabaya şehrine planladığı ziyareti engelledi. Surabaya'nın 25 km güneyinde Pasuran'da bir yolu kapatan İslami bir okulun öğrencilerinden biri "Pasuran'a girmeye cesaret ederse Rais'i öldürmeye hazırız. Bizim ihtiyacımız gıda, siyaset değil".(11)

Solda çok kişi Suharto'nun gidişini basitçe bir diktatörün daha düşmesi olarak yorumlayacak; Filipinler'de Marcos veya Haiti'de Duvalier gibi. Daha başkaları, 1970'lerin İspanya'sında, 50 yıllık faşizmden sonra, İspanyol kapitalizminin Franco'nun ölümünden sonra başarılı bir şekilde burjuva demokrasisine geçebilmesini (çok sayıda devrimci bunun mümkün olamayacağını düşünmüş olmasına rağmen) hatırlayacaktır. Ancak, Endonezya'daki kriz, arka planında derinliği açısından 1930'ların krizine daha yakın bir ekonomik kriz yaşanıyor. Suharto'nun yerine Habibi'nin geçmesi kısa vadede protesto gösterilerini dağıtmaya yarattı. Ama orta ve uzun vadede, Habibi'nin varlığı ve silahlı kuvvetlerin egemenliğinin sürmesi daha yaygın istikrarsızlık yaratabilir. Suharto'nun yargılanması ve ailesiyle kendisinin biriktirmiş olduğu servete el koyulması talebi çok popüler bir talep.

Daha geniş açıdan bakarsak, silahlı kuvvetleri ülkenin yönetiminden ayıklama çabaları, ordunun ekonominin büyük bölümlerini kontrol ediyor olduğu gerçeğiyle karşı karşıya kalacak. ABD ve liberal orta sınıf silahlı kuvvetlerin basit askeri bir rol üstlenmesi gerektiğini düşünüyor. Ama bunu gerçekleştirmek kolay olmayacak. Bütün bunlar, yeni gösterileri hızla radikalleşebileceği anla-

mına geliyor. Öğrenci gösterileri kent yoksullarının ayaklanmasının fitili işlevini gördü. Ayaklanma egemen sınıfa müthiş bir korku saldı. İşçi sınıfının mücadelesi daha az çarpıcı bir ölçüde gelişiyor, fakat hem militanlığı hem çapı büyüyor. Ve işçi sınıfı ile kent yoksulları arasında derin bir uçurum yok. Birçok işçi ekonomik kriz tarafından toplumun marjlarına itilmiş durumda. Kent yoksulları homojen bir kitle değil. Bazı kesimleri İslami kökten dincilik veya Çinlilere karşı ırkçılık gibi görüşleri cazip bulabiliyor. Ama işçi sınıfı gerçek birlik sağlayabilme açısından çok avantajlı bir konumda. Bu arada, üniversitelerde bir odaklaşma ve tartışma süreci yaşanması muhtemel.

Liberal burjuvazi ve orta sınıflar burjuva demokrasisi ekonomik krizi çözebilirmiş gibi konuşuyor, ve birçoklarınca Suharto ve çevresinin yolsuzlukları ve birbirlerini kayırmaları krize yol açan güçlü bir nedendi. Ama Endonezya'da parlamenter demokrasi kurulabilse bile, bunun bölge çapında giderek büyüyen ekonomik krizin önüne geçmesi mümkün değil. Endonezya burjuvazisi Japonya'daki ekonomik durgunluğun Endonezya için ciddi sonuçlar doğuracağını açıkça biliyor. Çoğu marksist tartışma gruplarından gelen küçük sosyalist gruplarının işyerlerinde, kent yoksulları arasında ve üniversitelerde kitlesel ajitasyona geçme şansları var. Bunun için, siyasi netlik, profesyonel örgütlenme ve devrimci bir basının yaratılması gerekecek. Endonezya'da 1965 darbesi işçi sınıfı örgütlülüğünü kesintiye uğrattı. Mayıs 1998 devriminin en güçlü etkisi Endonezya işçi sınıfının kahramanlık geleneğini yeniden uyandırmak ve yeni bir devrimciler kuşağı oluşturmak olabilir.

Bu yazı, İngiltere'deki Socialist Workers Party'nin teorik yayın organı olan *Internati-*

onal Socialism dergisinin 80. (Sonbahar, 1998) sayısından Roni Margulies tarafından tercüme edilmiştir.

Notlar

(1) *Business Day*, 5 Ağustos 1998.
(2) *The Indonesian Observer*, 5 Ağustos 1998.
(3) *Jakarta Post*, 5 Ağustos 1998.
(4) *Forbes*, 6 Temmuz 1998.
(5) *The Indonesian Observer*, 5 Ağustos 1998.
(6) *Jakarta Post*, 18 Mayıs 1998.
(7) *Jakarta Post*, 22 Mayıs 1998.
(8) *Jakarta Post*, 5 Ağustos 1998.
(9) *Jakarta Post*, 5 Ağustos 1998.
(10) *Jakarta Post*, 22 Mayıs 1998.
(11) *The Indonesian Observer*, 5 Ağustos 1998.

Devrim ve karşı devrim: Endonezya için dersler

Tony Cliff

Endonezya'da patlak veren devrim, can alıcı teorik meseleleri de yeniden gündeme getirdi. Bir devrimin zafere ulaşmasının önkoşulları nelerdir? Devrim ve karşı devrim arasındaki dengede zaferi belirleyecek olan nedir? Devrimci partinin sendikalarda oynadığı rol nedir? İşçi sınıfı kapitalistlere ve burjuva entelektüellerine karşı nasıl bir tavır almalıdır? Bu makale bu can alıcı konular üzerine Marksist geleneğin dayandığı deneyimleri ele alacak.

Devrimin zafere ulaşmasının önkoşulları

Lenin'in tekrar tekrar belirttiği gibi, savaşlar ve devrimler çağında yaşıyoruz. Tarih Lenin'i haklı çıkarmıştır. Yüzyıl boyunca yüzden fazla irili ufaklı savaş yaşandı. Rastgele seçtiğimiz birkaçından bahsedersek: Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, Japonya'nın Çin'e saldırısı, İtalya'nın Habeşistan'daki savaşı, İran ile Irak arasındaki sekiz yıllık savaş, ABD emperyalizminin Irak ve Vietnam'a saldırıları, Arap ülkeleriyle İsrail arasındaki üç savaş, Hindistan ile Pakistan arasındaki iki savaş, Güney Atlantik sa-

vaşları sayılabilir. Ve bunun yanı sıra birçok devrim de yaşandı. Yine, bunların sadece bir kısmından bahsedersek: 1905 ve 1917 Rus, 1918-1923 Alman, 1936 İspanya, 1919 ve 1956 Macaristan, 1925-1927 Çin, 1974 Portekiz Devrimleri ve İran'da Şah'ın devrilişi sayılabilir. Peki, işçi devrimlerinin doğası nedir? İşçi devriminin doğası, işçi kitlelerinin baskının, sömürünün edilgen nesneleri ve kurbanları olmaktan çıkıp tarih sahnesine çıkarak, yazgısına yön vermeye ve özgürlüğünü kazanmaya çalışmasıdır. İşçiler yeni duygular ve fikirlerle birlikte geçmişin pisliklerini de hala yanlarında taşırlar. Marks'ın dediği gibi: "Ölü kuşakların geleneği, yaşayanların beyinlerinde bir kabus gibi asılı durur". Devrimin yüreğindeki çelişki, yeni ile eski arasındadır ve bu çelişki çok zorlu ve acımasız bir süreçle aşılabilir.

İlki 1917 Rus Devrimi olmak üzere bazı örneklere göz gezdirelim. 18 Şubat 1917'de Petrograd'ın en büyük fabrikası Putilov'da çalışan 30 bin işçi, ücretlerinin yüzde 50 artırılması talebiyle greve başladı. Gıda kıtlığı nedeniyle ekmek ayaklanmaları patlak vermişti. Fırınlar ve yiyecek dükkanları basılıyordu. Bu sahne ertesi günlerde de defalarca tekrarlandı:

> 23 Şubat sabahı saat 9'da, Vyborg bölgesindeki fabrika ve işletmelerde çalışan işçiler fırınlardaki ve dükkanlardaki siyah ekmek kıtlığını protesto etmek için greve başladılar; grev Petrograd, Rojdestvenski ve Liteinyi bölgelerindeki bazı fabrikalara sıçradı ve o gün 87.534 işçinin greve başlamasıyla 50 sanayi işletmesinde üretim durdu.

Ertesi gün, işçi hareketi geri çekilmemişti. Gizli polis örgütü Okrahana'nın 24 Şubat akşamı derlemiş oldu-

ğu notta şunlar ifade ediliyordu:

> 'İşçilerin ekmek kıtlığı ile ilgili olarak dün gerçekleştirdikleri grev bugün de devam etti; gün boyunca toplam 158.583 işçinin çalıştığı 131 işletme kapandı.'

> Ertesi gün, 25 Şubat'ta, **Okrahana** raporları askerlerin ve hatta Kazakların bile işçileri bastırmaya hazır olmadıklarına dikkat çekiyor, daha da olumsuz bir tablo çiziyorlardı... 26 Şubat'ta ilk kez bir **Okrahana** raporunda askerlerin ayaklanmasının doğrudan bir tarifi vardır.

Dürüst bir görgü tanığı ve devrimin mükemmel bir tarihçisi olan N N Sukhanov'a göre, kışlalarını terkederek kalabalığa katılanların sayısı 25 bin dolayındaydı ve garnizonda kalan toplam 160 bin civarında asker de işçileri fiili olarak bastırmaya hazır değillerdi. Bir başka kaynakta, 27 Şubat'ta grev yapan 385 bin işçiye 70 bin askerin katıldığı belirtiliyordu.

> 28 Şubat Çarcı güçlerin nihayet çözüldüğü gün oldu: 'sadık' askeri birliklerin son kalıntıları da kuşatıldı; Peter ve Paul Kalesi tek bir kurşun dahi atılmaksızın teslim oldu; Çar'ın bakanları ya tutuklandı ya da yeni yetkililere teslim oldular.

> Devrim tamamen kendiliğinden ve plansız olarak gerçekleşti. Troçki'nin haklı olarak belirttiği gibi, 'hiç ama hiç kimse, 23 Şubat'ın mutlakıyete karşı kesin ve nihai bir hareketin başlangıcına işaret ettiğini düşünmemişti; eldeki tüm verilere dayanarak bunu kesin olarak söyleyebiliriz.'

> Sukhanov'un gözlemine göre: '**Büyük bir ayaklanmaya hazırlanan tek bir parti bile yoktu.**'
>
> *Aynı şekilde,* ***Okrahana*** *'nın eski bir yöneticisi de, devrimin 'parti ajitasyonunun bir ürünü değil, bütünüyle kendiliğinden gelişmiş bir olgu olduğunu' ifade etmiştir.* (1)

Petrograd'da yeni bir siyasal iktidar doğmuştu: Sovyet. Doğrusu, sovyet 1905 devriminde doğmuş olan kurumun yenilenmiş haliydi. Sovyet, grevde olan fabrikaların bütün işçilerinin delegelerinden oluşuyordu ama, birleşik bir grev komitesi olmanın ötesine geçmişti. 1906'da Lenin geriye bakarak, sovyet hakkında şunları söyler:

> İşçi Vekilleri Sovyetleri, **dolaysız kitlesel mücadele organlarıdır**. **Grev** mücadelesinin organları olarak oluşmuşlardır. Sovyetler , yaşananların etkisiyle hızlı bir şekilde hükümete karşı verilen **genel devrimci** mücadelenin organlarına dönüşmüştür. Olayların gidişatı ve grevden ayaklanmaya geçiş, sovyetleri önlenemez bir şekilde **ayaklanma organlarına** dönüştürdü.

Şubat 1917 Devrimi, heyecan verici yeni bir durum yarattı: Çar tahtını terketmiş; yüzyılların monarşisi çökmüştü. Polis dağıtılmış, her fabrikada işçi komiteleri kurulmuştu. Birçok ordu biriminde asker komiteleri ortaya çıkmıştı. Her yerde işçi ve asker sovyetleri çıkıyordu. Petrograd Sovyeti'nin başkanlığını yapmış olan Troçki, daha 1905 Devrimi sırasında bu kurumlar hakkında şunları yazabiliyordu:

> Sovyet gerçekten de bir işçi hükümetinin nüvesiydi...

> Sovyet başından beri proletaryanın örgütüydü ve hedefi devrimci bir iktidar için mücadele etmekti... Sovyetle beraber çağdaş Rusya tarihinin ilk demokratik iktidarın ortaya çıktığını görüyoruz... Bu demokrasi, alt ve üst yasama meclisleri, profesyonel bir bürokrasi olmaksızın, ama seçmenlerin istedikleri anda vekillerini geri çekme hakkına sahip oldukları gerçek bir demokrasidir. Doğrudan doğruya işçiler tarafından seçilmiş vekillerden oluşan üyeleri yoluyla sovyet, bir bütün olarak proletaryanın tüm toplumsal oluşumlarına ve tek tek gruplarına doğrudan önderlik eder, eylemlerini örgütler ve bir sloganla bir bayrak sunar.(2)

Fakat Şubat 1917 devriminden sonra sovyetlere paralel olarak eski kuruluşlar da varlığını sürdürdü. Fabrikaların eski sahipleri ve yöneticileri konumlarını korumaya devam ettiler. Orduyu hala generaller yönetiyordu: Ordunun tepesindeki komutan, Çar tarafından atanmış olan General Kornilov'du. Sovyet iktidarına paralel olarak, Çarlık döneminden kalan, başında liberal politikacıların bulunduğu bir burjuva hükümet vardı. Lenin ve Troçki'nin 'ikili iktidar' olarak adlandırdığı bu durum çelişkilerle doluydu.

Her ne kadar sovyetin doğası Troçki'nin yukarıda ana hatlarıyla belirttiği gibi olmakla birlikte, sovyet liderleri burjuvaziye iktidarda kalması için yalvarıyordu. Sovyet delegelerinin çoğunluğu sağ kanat sosyalistler, Menşevikler ve Sosyalist Devrimcilerden oluşuyordu. Toplam 1500-1600 delegenin sadece 40 tanesi Bolşevik'ti. Bu tesadüfi bir durum değil, sola doğru kayan milyonlarca insanın hala Çarlık döneminin pisliklerini taşıyor olduğu bir durumun kaçınılmaz sonucuydu. O güne kadar Çar'ı ve savaşı destekleyen milyonların sola yönelmesi, hemen

Bolşevikler gibi en aşırı partiye katılacakları anlamına gelmiyordu. Burjuva geçici hükümette İçişleri Bakanı olan Menşeviklerin güçlü ismi I.G. Tseretelli, burjuvazi ile uzlaşmanın gerekliliğini şöyle açıklıyordu: 'Devrim için başka bir yol olamaz. Bütünüyle iktidarın sahibi olduğumuz ve istersek parmağımızı oynatarak bile hükümeti devirebileceğimiz doğrudur ama, bu, devrim için bir felaket olur'.

Devrimimizde Proletaryanın Görevleri başlıklı broşüründe Lenin ikili iktidar üzerine şunları yazar:

> Bu ikili iktidar, ortada **iki hükümetin** var olmasıyla kendini göstermektedir: biri, bütün iktidar organlarını elinde tutan, burjuvazinin asıl, gerçek ve güncel hükümeti, Lvov ve şürekasının 'Geçici Hükümeti'dir; diğeri ise devletin iktidar organlarına sahip olmayan ama açık ve tartışmasız bir halk çoğunluğunun, silahlı işçilerin ve askerlerin doğrudan desteğini alan Petrograd İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti biçimine bürünmüş tamamlayıcı, diğerine paralel ve 'denetleyici' bir hükümettir.

Bu istikrarsız durum uzun süre devam edemezdi:

> İkili iktidar, devrimin gelişimi sürecinde ancak bir **geçiş aşamasını** ifade eder; devrimin, sıradan bir burjuva demokratik devrimin ötesine geçtiği, **ancak henüz** proletarya ve köylülüğün 'saf' diktatörlüğüne **ulaşmamış olduğu** bir aşama.

Ancak günler, haftalar ve ayların fırtınalı olayları sonrasındadır ki, Bolşevikler işçilerin çoğunluğunu kazanmayı başardı. 9 Eylül'de Petrograd Sovyeti Bolşeviklerin saflarına geçti ve Troçki sovyet başkanı seçildi. Aynı gün Bolşevikler Moskova Sovyeti'nde de çoğunluğu kazandı-

lar. Bu andan sonra, 7 Kasım 1917'de işçi iktidarının gerçekleşmesine sadece küçük bir adım kalmıştı.

Fransa'daki Mayıs 1968 olayları, farklı bir sonuçla biten tümüyle farklı bir hikaye anlatır. Mayıs-Haziran 1968 Fransa'sında derin bir toplumsal ve siyasal kriz vardı. 10 Mayıs'ı 11 Mayıs'a bağlayan gece Paris'in Latin semtinde, devrimci öğrencilerle çevik kuvvet (CRS) arasında kanlı çatışmalar yaşandı. Binlerce genç işçi öğrencilere katıldı. Ertesi gün, ana sendika federasyonu CGT, bir protesto gösterisi çağrısında bulundu. Gösteriye bir milyon kişi katıldı. 13 Mayıs'ta sendikalar bir günlük genel grev çağrısı yaptı ve sendikalarda örgütlü işçi sayısının dört katı büyüklüğünde, on milyon kişi genel greve katıldı. Tüm Fransa'da yaşam felç oldu. CGT ve Fransa Komünist Partisi (FKP) liderleri bir günlük grev ve gösterinin bir emniyet supabı işlevi göreceğini, yani mücadelenin bundan sonra sona ereceğini umuyordu. Fakat kendi adına sahneye çıkan tabanı hesaba katmadıkları için evdeki hesap çarşıya uymadı.

14 Mayıs'ta Nantes'taki Sud Aviation [uçak sanayii] işçileri süresiz grev kararı aldığını duyurdu, fabrikaları işgal ederek fabrika müdürünü bürosuna hapsettiler. FKP'nin yayın organı *L'Humanité*, dokuzuncu sayfada sadece yedi satırla verdiği haberle bu grevi önemsiz bir şeymiş gibi göstermeye çalışıyordu. Ertesi gün grev ve işgal hareketi Renault fabrikalarına sıçradı. Bunun ardından bütün metal, otomobil ve uçak fabrikaları greve çıktı ve işçiler tarafından işgal edildi. 19 Mayıs'ta tramvayların yanı sıra posta ve telgraf hizmetleri durdu. Bunu Paris'teki metro ve otobüs hizmetleri izledi. Grev madenlere, tersanelere, Air France'a ve başka işyerlerine sıçradı.

Grev 20 Mayıs'ta genel greve dönüştü. 10 milyon civarında işçi grevdeydi. Daha önce hiç grev yapmamış olan

gruplar, Folies Bergére dansözleri, futbolcular, gazeteciler, tezgahtar kadınlar, teknisyenler de greve katılmıştı. Tüm işyerlerinden kızıl bayraklar sallanıyordu. CGT ve FKP liderlerinin 'Bayrağımız hem üç renklidir [mavi, beyaz, kırmızı Fransız bayrağı], hem de kızıldır' demesine rağmen, ortalıkta tek bir tane bile üç renkli bayrak gözükmüyordu. (3)

Tüm bunlar çok yeniydi ve geleceği temsil ediyordu, fakat eski, 'ölü kuşakların geleneği' hala varlığını sürdürüyordu. 15 Mayıs'ta bir milyon insanın Paris'te gösteri yaptığı doğru. Bu yeniydi. Ama, devrimci öğrencilerin işçilerin arasına karışacağından korkan sendika bürokrasisi, 20 bin işçi temsilcisinin ele ele tutuşarak oluşturduğu kordonla kitleyi ikiye bölmekte ısrar ediyordu. 10 milyon kişinin greve katıldığı doğru... *ama* grev komitesi seçilmemiş, sendika bürokratlarınca atanmıştı. Milyonlarca işçinin fabrikaları işgal ettiği doğru... *ama* işgallerin başından beri sendika bürokrasisi işçilerin sadece küçük bir kısmının fabrikalarda kalması gerektiğinde ısrar etmişti ve büyük kısmını evlerine göndermişti. Bütün işçiler işgal edilen fabrikalarda kalsa, grev daha aktif bir eylem olacaktı. Ama pasif hale geldi.

Trajiktir ki, bürokrasiyi aşıp geçebilecek büyük bir devrimci örgüt yoktu. Rusya'da 1917 Mart'ında Bolşevik Partisi'nin sadece 23.600 üyesi vardı ve bu rakam Ağustos'ta 250 bine ulaşmıştı. Fransız sanayi işçileri 1917 Rusya'sındaki işçi sınıfından önemli ölçüde daha kalabalıktı. Fransa'da birkaç on bin üyeli bir devrimci örgüt bulunsaydı, eylemdeki işçi kortejlerinin öğrencilerden ayrı tutulmaması gerektiğini savunabilirdi. Grev komitelerinin demokratik bir şekilde seçilmesi çağrısı yapabilirdi. Fabrikaları işgal eden milyonlarca işçiyi fabrikalarda kalmaya ikna edebilirdi ve böylece bu işçilerin tek tek bireyler

toplamı olarak oluşturdukları güçten kat kat daha güçlü kolektif bir güç yaratılabilirdi. Ne var ki, Fransa'daki devrimcilerin toplam sayısı yüzleri aşmıyordu.

Dolayısıyla, hükümetin, sendikaların ücret artışı konusunda işverenlerle uzlaşmasını sağlaması uzun sürmedi. İşgaller sona erdi, grevler durduruldu, başkan General De Gaulle'ün dönüşü için gerekli koşullar hazırlandı. Fabrikalar işgal edilince De Gaulle'ün morali öylesine bozulmuştu ki, ülkeyi terkederek Batı Almanya'daki Fransız askeri birliklerinin yanına sığınmıştı. Şimdi yeniden dönüp yönetimi eline alıyordu. 30 Mayıs'ta Paris'te yarım milyon kişinin katıldığı sağcı bir gösteri düzenlendi. Polis radyo ve TV istasyonlarını yeniden ele geçirdi, işgalci işçileri fabrikalardan attı, devam eden bütün gösterilere saldırdı, hatta iki işçi ile bir okul öğrencisini öldürdü. 1968 boyunca, çok daha ileriye gidebilecek olan devrimci potansiyel zafere ulaşmadan çok önce tekrar tekrar durdu. Ve bu başka devrimlerde de gözleyeceğimiz bir olgu oldu.

Almanya'da Kasım 1918 devrimi Kaiser'i devirmiş, Birinci Dünya Savaşı'nı sona erdirmişti. Ne var ki, hem Krupps ve Thyssen gibi büyük işverenler, hem *Freikorps* adlı sağcı askeri birlikler oluşturan generaller ve gerici ordu subayları, yerlerinde duruyordu. Rusya'daki gibi Almanya'da da ikili iktidar sürüyordu: parlamentonun yanı sıra işçi konseyleri vardı. Sosyal Demokrat hükümetin şemsiyesi altında *Freikorps* subayları devrimci önderler Rosa Lüksemburg ve Karl Liebknecht'i katlettiler. Devrimci gelişmeler inişli çıkışlı bir şekilde 1923'e kadar sürdü, fakat kapitalizmin zaferiyle sonuçlandı. Nazi hareketi 1919 yılında doğmuştu. Naziler 1923'te Bavyera'da 'başarısız' bir darbe girişiminde bulundu, fakat bir kenarda beklemeye devam etti. İşçiler için bir fırsat daha kaçırıl-

mıştı ve Hitler iktidara geldiğinde bunun bedeli ağır ödendi.

1930'lar Fransa'sı, 1934 Şubat'ında başlayan ve 1936'da Halk Cephesi'nin kesin zaferiyle sonuçlanan müthiş bir işçi sınıfı mücadelesine sahne oldu. Halk Cephesi, Komünist Parti, Sosyalist Parti ve yanlış bir biçimde Radikal Sosyalistler olarak adlandırılan ama gerçekte ne sosyalist ne de radikal olan Liberallerin ittifakından oluşuyordu. Milyonlarca işçi kendi kendine 'Hükümet artık bizim hükümetimiz, haydi fabrikaların yönetimini elimize alalım' diyordu. Ancak, Komünist Parti ve Sosyalist Parti liderleri, işverenlerle uzlaşma sağlanmasının ardından hareketin geri çekilmesine önayak oldular. Bunun ardından Komünist Parti'si Halk Cephesi'nden atıldı. Hitler'le 1938'de Münih'te anlaşma imzalayan kişi Radikal Sosyalist Daladier oldu ve 1940'dan itibaren Nazillerle işbirliği yapan Vichy rejiminin başı Mareşal Petain'i destekleyen parlamento 1936'da Halk Cephesi'nin zafer anında seçilmiş olan aynı parlamentoydu.

Orta Doğu, mevcut düzeni sarsan fakat temel bir zaferle sonuçlanmayan muazzam çalkantıların görüldüğü bir diğer alandır. Irak kralı Faysal 1951'de bir kitle hareketi ile devrildi. Irak Komünist Partisi çok güçlü bir parti, hatta Arap dünyasının en güçlü Komünist Partisiydi. Bu parti burjuva milliyetçisi Baas partisi ile bir ittifak kurdu. stalinist denetim altındaki Komünist Parti, gelen devrimin işçi sınıfı ve burjuva partileri arasında bir ittifakı gerektiren demokratik bir devrim olacağına inanıyordu. Böylesi bir ittifak, pratikte işçi sınıfını burjuva partilere tabii kılmak anlamına gelir. Komünist Parti üyeleri ve işçiler bu ittifakın bedelini çok ağır ödediler. General Saddam Hüseyin'in başında bulunduğu Baas, CIA'nın yardımıyla komünistleri kitlesel bir kıyımdan geçirdi.

İran'da 1979'da bir genel grev Şah'ın devrilmesine yol açtı. Şuralar (işçi konseyleri) ülkenin her yanında mantar gibi bitiyordu. Ne var ki, çoğunluğu Moskova yanlısı Tudeh Partisi'nden ve Halkın Fedayileri'nden oluşan şura önderlikleri bir proleter devrim olarak değil, burjuva demokratik bir devrim olarak gördü ve bu yüzden İslami Cumhuriyet'in kurulmasına destek verdi. Ayetullah Humeyni iktidara geçer geçmez Tudeh'e ve Halkın Fedayileri'ne şükran göstermeksizin sola karşı kanlı bir kıyıma başladı.

Yukarıda anlatılan bütün olaylar, 1789 Fransız Devrimi'nin liderlerinden biri olan St Just'un sözlerini tamamen teyit eder niteliktedir: 'Devrimi yarıda bırakanlar kendi mezarlarını kazarlar'. Devrimi tamamlamak ve tam zafere ulaştırmak için, proleteryaya devrimci bir partinin önderlik ediyor olması gereklidir. Devrimi parti değil işçi sınıfı yapar, fakat parti işçi sınıfına rehberlik eder. Troçki'nin ifadesiyle:

> *Kılavuz bir örgüt olmazsa, kitlelerin enerjisi pistonlu bir silindir içinde bulunmayan buhar gibi uçup gider. Bununla birlikte, hareket silindir ya da pistondan değil, buhardan gelir.* (4)

Başarı ve başarısızlık arasındaki fark, 1917 Rusya'sı ile bütün diğer örnekler arasındaki fark, Rusya'da etkili bir şekilde önderlik eden kitlesel bir devrimci partinin varlığıdır. Sosyalistler, devrimci krizin ne zaman oluşacağını tayin edemezler, fakat güçlü bir devrimci parti inşa ettikleri ölçüde nihai sonucu belirleyebilirler.

Devrimci parti ve işçi sınıfı

İşçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olacaktır sözü,

marksizmin can alıcı noktasıdır. *Komünist Manifesto*'da şöyle denir:

> Daha önceki bütün tarihsel hareketler azınlıkların hareketleri ya da azınlıkların çıkarlarına uğruna hareketlerdi. Proleter hareket, ezici çoğunluğun, ezici çoğunluk yararına bilinçli ve bağımsız hareketidir.

Manifesto aynı zamanda şunu da vurgular: 'Her çağın egemen fikirleri, her zaman o çağın egemen sınıfının fikirleridir'. Bu iki ifade arasında bir çelişki vardır, fakat bu çelişki Marks ve Engels'in kafalarında değil, gerçekte mevcuttur. Bu ifadelerden sadece biri doğru olsaydı, işçi sınıfının kurtuluşu ya kaçınılmaz ya da imkansız olurdu. Eğer işçiler bencillik, diğer işçilere karşı aldırmazlık, ırkçılık, cinsiyetçilik gibi kapitalist düşüncelerden etkilenmeseydi, sosyalizm kaçınılmaz olurdu. Devrimciler parmağını bile oynatmadan devrim gerçekleşirdi. Eğer işçiler egemen sınıfın fikirlerini tamamen kabul etmiş olsaydı, sosyalizm bir hayal olurdu ve sonsuza kadar hayal olarak kalırdı. Bu iki unsur – işçi sınıfının kendi eylemi ve egemen sınıfın fikirlerine tâbi olması – arasındaki denge statik değildir, sürekli değişir. Bu, bazen uzun bir döneme yayılmış yavaş ve fark edilmez değişiklikler şeklini alır, fakat bazen de çok kısa bir süre içinde çarpıcı bir şekilde değişebilir.

Sınıf mücadelesinin keskinleşmesi ve buna bağlı olarak işçilerin kendilerine olan güveninin artması burjuva fikirlerin ayağını kaydırır. Ya da tam tersine, işçilerin ardarda ciddi yenilgiler yaşaması veya uzun bir dönem süren kitlesel işsizlik (ve bunun işçilerin kendilerine olan güvenlerini aşındırması) sonucu işçilerin mücadeleciliğinin gerilemesi işçileri gerici fikirlere daha açık hale geti-

rir.

Ancak, bu iki unsur arasındaki dengenin değişmesi, sadece işyerinde, ekonomik cephede olan bitenlere bağlı değildir. Engels sınıf mücadelesinin üç alanda gerçekleştiğini yazar: ekonomik, politik ve ideolojik alanlar. Kuşkusuz bu üç alan, ekonomik alanın temel, politik ve ideolojik alanların ise üstyapı oluşturduğu, birbirleriyle iç bağlantılı alanlardır. İşçilerin mücadeleciliği, sadece işten atılmalara ya da ücret artışlarına karşı verilen mücadelelerin zaferiyle değil, politik alandaki gelişmeler nedeniyle de yükselebilir, hatta patlayabilir.

Şubat 1917 Rus Devrimi, grevlerin sayısındaki büyük bir artışın değil, savaşa karşı doğrudan bir tepkiydi. Dört milyon Rus askeri ölmüştü. Açlık tüm ülkeye yayılmıştı. Devrimi Şubat başlarında Petrograd'daki ayaklanmalar ve gösteriler ateşlemişti, ama bu gelişmelerin sanayi işletmelerinde yükselen mücadeleyle pek az bir bağlantısı vardı.

İki unsur (işçilerin kendi eylemlerinden doğan yeni düşünceler ve kapitalist fikirlerin yükü) arasındaki denge, sadece genel durumdaki değişikliklerle başkalaşmaz, ayrıca farklı işçileri farklı şekillerde etkiler. Verili bir durumda işçilerin bir kesiminin burjuva fikirleri tümüyle kabul ettiği söylenebilir – bunlar muhafazakar işçilerdir. Diğer bir kesim burjuva fikirleri tümüyle reddeder – bunlar devrimci işçilerdir. Bu iki kesim, iki farklı parti tarafından, muhafazakar parti ve devrimci işçi partisi tarafından temsil edilir. Bu iki kesim arasında bir üçüncü grup işçi vardır ve bunları temel alan üçüncü türde bir işçi partisi, yani reformist parti vardır. Bunun bir örneği, İngiltere'deki İşçi Partisi'dir. Komünist Enternasyonal'in 1920'deki İkinci Kongresi'nde Lenin İngiltere İşçi Partisini 'kapitalist bir işçi partisi' olarak tanımlar. Kapitalist

der, çünkü bu partinin politikaları kapitalizmden kopmamıştır. Peki neden aynı partiyi işçi partisi olarak da görür? Bunun nedeni, bu partiye işçilerin oy veriyor olması değildir. O dönemde işçilerin çoğu muhafazakar partiye oy vermişti ve bu parti tam olarak kapitalist bir partiydi. Lenin İşçi Partisi'ne işçi partisidir diyordu, çünkü bu parti kapitalizme karşı işçilerin kendilerini savunma güdüsünü yansıtıyordu.

Kuşkusuz kaba bir sınıflandırma bu. Devrimci partiler ile reformist partiler arasında başka türden bir parti, merkezci bir parti de olabilir. Merkezci partinin başlıca özelliği, kayganlık ve sağ ile sol arasında bocalamadır. Ne devrimcidir, ne de reformist. Merkezci bir parti bazen sağdan sola, bazen da soldan sağa kayar. Bu parti çok kısa bir süre içinde yön değiştirebilir; tıpkı bukalemun gibi duruma göre rengini değiştirir, fakat hiçbir zaman tutarlı değildir.

Bir devrimci parti için büyük bir tehlike, merkezci parti reformistlerin kuyruğunda, reformist parti de kapitalistlerin kuyruğunda iken, kendini merkezci partiye uyarlamaktır. Bir örnek vermek gerekirse: İngiltere'de 1926 genel grevi süresince Komünist Parti liderliği, merkezci sendika liderlerini cezbetmek için kendi kilit politikalarını yumuşattı ve uyarladı. Sonuç olarak, sendikalar konfederasyonu TUC genel konseyinin A J Cook, George Hicks ve Alfred Purcell gibi sol kanat liderlerinin kuyruğuna takıldılar. Cook, Hicks ve Purcell de TUC'nin sağ kanat liderliği Jimmy Thomas, Arthur Pugh ve Ben Turner'ın kuyruğuna takıldı. Bu üçü de Ramsay MacDonald'ın liderliğindeki İşçi Partisi'nin peşine takıldı ve dönemin Muhafazakar Parti'li başbakanı Stanley Baldwin'in politikalarını aslen destekler duruma düştü. Komünist Partisi'nin kendisini merkezcilere uyarlaması İngiltere işçi

sınıfının korkunç yenilgisi ile sonuçlandı. Bocalayan merkezci liderlerle karşı karşıya kalan bir devrimci parti, net ve kararlı olmalıdır; sendeleyenleri sağlam hale getirmek için kararlılık göstermek gereklidir.

Tarih işçi sınıfı tarafından yapılır, dolayısıyla devrimci parti kendisini iki tür tehlikeden uzak tutmalıdır. Birincisi, partinin sınıf adına hareket edebileceği düşüncesi, yani ikameciliktir. İkincisi, kendisini işçi sınıfında yaygın olan geri görüşlere uyarlamak, yani oportünizmdir. Bir örnek verelim: bir devrimci grev gözcülerinin arasında bulunabilir ve ırkçı yaklaşımlar sergileyen bir işçi ile karşılaşabilir. Bir devrimci bu durumda şu üç tavırdan birini alabilir. İlki, 'Grev yerinde ırkçılarla bir arada duramam, ben eve gidiyorum' demektir. Bu sekter bir tavırdır, çünkü eğer işçi sınıfının kurtuluşu kendi eseriyse, söz konusu işçi birey olarak ne kadar geri olursa olsun, işçilerle birlikte işverene karşı durmak gerekir. Diğer bir olasılık, ırkçılıkla yüzleşmekten sakınmaktır. İşçi ırkçı bir yorum yaptığında onu duymazlıktan gelmek ve 'Bugün hava çok güzel, değil mi?' diye cevap vermektir. Bu da oportünizmdir. Üçüncü olasılık ise, bu işçi ile tartışmaktır. Eğer ikna olabilirse ne âlâ, yok hala ırkçılıkta direnirse, grev kırıcılar geldiğinde onlara karşı kollar birbirine kenetlenecektir – çünkü işçi sınıfının kurtuluşu kendi eseridir. Bir devrimci ne ikameciliğe ne de işçi kuyrukçuluğuna ödün verebilir.

Başarılı bir devrim, aynı zamanda devrimci partinin işçi sınıfının üniversitesi gibi hareket etmesine de bağlıdır. İşçi sınıfının burjuvazi karşısındaki konumu, erken dönem burjuvazisinin feodal beylere karşı isyan ettiği sıradaki konumundan bütünüyle farklıdır. Kapitalistler, çok genç bir sınıf oldukları dönemde bile, entelektüel açıdan soylulardan bağımsızdılar. Doğrudur, aynen işçi sı-

nıfı bugün kapitalistleri devirmek zorunda olduğu gibi, kapitalistler de soyluluğu devirmek zorundaydılar. Fakat burjuvazinin devrim yaparken elinde bulunan avantajlardan işçi sınıfı yoksundur. Kapitalistlerin düşmanı soyluluk, bugün kapitalistlerin sahip olduğu gibi toplumdaki bütün servetin sahibi değildi. Dahası, soyluluk kapitalistler kadar zengin değildi. Kapitalistler soylulara dönüp 'Tamam, siz toprağın sahibisiniz, ama bizim de paramız, bankalarımız var. Siz iflas ettiğinizde kendinizi nasıl kurtarmaya çalışıyorsunuz? O mavi kanınızla bizim altınlarımızı karıştırmaya, kızlarımızla evlenmeye çalışıyorsunuz' diyebiliyordu. Entelektüel alandaki savaşa gelince, kapitalistler soylulara dönüp 'Tamam, sizin kiliseleriniz, papazlarınız, kutsal kitaplarınız var, ama bizim de üniversitelerimiz, profesörlerimiz, ansiklopedilerimiz var. Haydi, çekilin kenara!' diyebiliyordu.

Kapitalistlerin soyluluk üzerindeki nüfuzu, soylulaın kapitalistler üzerindeki nüfuzundan çok daha fazlaydı. Fransız Devrimi, Genel Sınıflar'ın (yani üç katmanın: soyluluk, papazlar ve orta sınıflar) bir toplantısıyla başladı. Oylamaya gelince, birçok soylu ve papaz kapitalistlere oy verdi, kapitalistler soylulara değil. İşçilerin bugünkü konumu bu duruma benziyor mu? Benzemiyor elbet. İşçiler kapitalistlere dönüp 'Tamam, sizin Ford, General Motors, ICI vs. şirketleriniz var, bizim de... var' diyemez. Milyonlarca işçi kapitalist propagandanın etkisi altındayken, sosyalist basın tarafından etkilenen kapitalist yok denecek kadar azdır.

Devrimci parti işçi sınıfının üniversitesidir derken, işçi sınıfının tarihsel ve uluslararası deneyimlerinden, zaferlerlerinden ve yenilgilerinden dersler çıkarmamız gerektiğini kastediyoruz. Devrimci parti işçi sınıfının belleği olmalıdır. Dolayısıyla, bugün Endonezya'ya baktığımız-

da, 74 günlüğüne iktidarı elinde tutan dünyanın ilk işçi hükümeti 1871 Paris Komünü'nün deneyimini de aklımızda tutmalıyız. 1905 Devrimi'nden ve daha da önemlisi Ekim Devrimi'nin zaferinden öğrenmek zorundayız. Aynı zamanda 1918-1923 Alman Devrimi'nin yenilgisinden; 1926'da İngiltere'deki genel grevin yenilmesinden; Lenin'in ölümü sonrasında Stalin tarafından Bolşevik Partisi'nin tüm liderlerinin katledilmesinden, sovyetlerin imha edilmesinden ve sosyalizmin başlangıcını temsil eden proletarya rejiminin yerine devlet kapitalizmini dönüştürülmesinden dersler çıkarmak zorundayız. Almanya'daki 1933 felaketinden; dünyanın en güçlü, en iyi örgütlü işçi hareketinin, biri sağcı reformist diğeri stalinist iki partinin önderliğinde olduğu için tek kurşun atmaksızın Nazilere teslim olmasından dersler almalıyız. Çin'in niye, en derin fakirlik koşullarında yaşayan milyonlar varken, tepede çok büyük sayıda milyonerin bulunduğu bir toplum haline geldiğini anlamak zorundayız.

Devrimci parti, işçilerin mücadelesine güven verebilmek için, teorik netliğe sahip olmalıdır. Aksi durum, yani teorik şüphecilik devrimci eylemle uyuşmaz. Lenin'in dediği gibi, 'Önemli olan, seçilmiş olan yolun doğru olduğuna güvenmektir, bu güven mucizeler yaratabilecek devrimci gayreti ve devrimci enerjiyi yüz kat artıracaktır.' (5) Tarihsel gelişimin yasaları anlaşılmadan ısrarh bir mücadele sürdürmek mümkün değildir. Yorgunluk ve hayal kırıklığı, yalnızlık ve acı yıllarında, eylemlerinin tarihsel ilerlemenin gerekliliklerine uygun olduğuna inanmayan devrimciler ayakta kalamazlar. Uzun yolun dolambaçlı dönemeç ve virajlarında kaybolmamak için ideolojik olarak sağlam durmak gerekir. Teorik şüphecilik ve devrimci kararlılık birbirleriyle bir arada duramaz. Lenin'in gücü, insanlığın gelişme süreçleri ile teoriyi daima ilişkilendire-

bilmiş olmasıydı. Lenin, her teorik kavramın önemini pratik ihtiyaçlarla olan ilişkisine göre yargılıyordu. Keza, her pratik adımı marksist teoriye uygunluğu ile sınıyor, teori ile pratiği kusursuz bir şekilde birleştiriyordu.

Lenin doğaçlamaya inanırdı. Ama bunun basitçe günün izlenimleri durumuna dejenere etmemesi için, doğaçlamanın iyi düşünülmüş teoriye dayalı bir *genel perspektif* içinde harmanlanması gerekir. Teorisiz pratik kaçınılmaz olarak belirsizliklere ve hatalara yol açar. Öte yandan, marksizmi mücadeleden uzak bir şekilde okumak ve öğrenmek, marksizmin esas kaynağı olan eylemle bağlarını kopartmak ve işe yaramaz kitap kurtları yaratmak anlamına gelir. Devrimci teori pratiğe ışık tutar, teori de pratik tarafından doğrulanır. Marksist gelenekler, insanların beyinlerine ve kanlarına ancak mücadele içinde işler.

Devrimci bir partinin inşası

Devrimci partinin işlevini ve eylemlerini anlamak açısından en önemli marksist Lenin'di. Lenin'in 1903'ten itibaren sürdürdüğü Bolşevik Partisi'nin inşa çabası çok öğreticidir. Devrimci partinin nüvesi tartışma/okuma grubudur. Bu, 'kadroların ilkel birikimi' için gerekli bir aşamadır, ama sadece bir aşama. Grup kafa yapısı ciddi zaaflara sahiptir. Amatördür ve gerçek bir devrimci partinin gelişmesinin önünde bir engel oluşturabilir.

1902'de yayınlanan *Ne Yapmalı?* adlı parlak kitapçığında Lenin, Rus devrimcilerinin grup kafa yapısının sona erdirmeleri gerektiğini; devrimcilerin, merkezi, tüm Rusya çapında bir örgüt inşa etmeleri gerektiğini savunur. Bunu başarmak için her şeyden önce, Lenin'in *Kustarichestvo* diye adlandırdığı ilkel 'el yordamıyla örgütlenme' anlayışına karşı savaşmak gerekiyordu. Profesyo-

nel devrimcilerden oluşan güçlü bir örgüt kurmak zorundaydılar; bu, Çarlığın illegal, insafsız koşulları altında özellikle gerekliydi. Ama örgütün bir sekt olmasını engellemek için, işçi sınıfı ve sınıfın mücadeleleri ile güçlü bağlar kurmak gerekiyordu. Bunu sağlayacak anahtar, parti gazetesidir. Gazete, tüm Rusya'nın merkezi örgütünün inşa edilmesinde bir silah olarak kullanılmalıdır. Lenin 'Nereden Başlamalı' adlı makalesinde 'gazetenin işlevi' der,

> ...sadece fikirlerin yayılması, siyasal eğitim ve siyasi müttefiklerin kazanılması ile sınırlı kalmamalıdır. Bir gazete sadece kolektif bir propagandacı ve kolektif bir ajitasyoncu değil, aynı zamanda kolektif bir örgütleyicidir. Bu son anlamıyla gazete, inşaat halindeki bir binanın çevresindeki iskeleye benzetilebilir: yapının ana hatlarını belirler, inşaat işçileri arasındaki iletişimi kolaylaştırır ve böylece işi paylaşmalarını ve örgütlü emeklerinin başardığı ortak sonuçları görmelerini sağlar. Gazetenin yardımı ve aracılığıyla, sadece yerel faaliyete değil, düzenli genel faaliyete girişecek, üyelerini siyasi olayları dikkatli bir şekilde izlemek, bu olayların toplumun çeşitli katmanları üzerindeki etkilerini ve önemini değerlendirmek ve bu olayları devrimci partinin etkileyebilmesi için etkin yöntemler geliştirmek konusunda eğitecek kalıcı bir devrimci örgüt doğal olarak şekillenecektir. Gazeteye düzenli olarak yazı temin etmek ve gazetenin düzenli dağıtımını sağlamak gibi basit teknik görevler bile birleşik partinin, birbirleriyle daimi ilişkileri sürdürecek, olayların genel gidişatını bilecek, tüm Rusya çapındaki faaliyet çerçevesinde ayrıntılı görevlerini düzenli bir şekilde yerine getirmeye çalışacak, çeşitli devrimci eylemler örgütlemedeki güçlerini sınavdan geçirecek bir yerel ajanlar

ağının oluşturulmasını gerektirecektir.

> *Bu ajanlar ağı tam da bizim ihtiyacımız olan örgütün iskeletini oluşturacaktır: sıkı ve ayrıntılı bir işbölümü uygulayabilecek kadar geniş ve çok yönlü, her türlü koşul altında, her 'ani yön değişikliğinde' ve her beklenmedik olay karşısında* ***kendi faaliyetini*** *istikrarla yürütebilecek kadar azimli, ezici düşman tüm güçlerini bir noktada topladığı zaman bu güçlü düşmana karşı açık savaştan uzak durabilecek ama, öte yandan da düşmanın hantallığından yararlanabilecek ve hiç beklemediği bir anda hiç beklemediği bir yerden ona saldırabilecek kadar esnek bir örgüt.* (6)

Parti gazetesi *partinin örgütleyicisidir.*

Ama 1905 Devriminin patlak vermesiyle birlikte Lenin savını değiştirdi: *parti profesyonel devrimcilerden değil, kitlesel üye kazanma üzerine temellendirilmeliydi.* İlkbahar 1905'te, parti kongresinde, Lenin partinin kapılarının işçilere sonuna kadar açılması ve bu işçilerin partide öncü bir konuma gelecek şekilde öne sürülmeleri gerektiği doğrultusunda bir önerge verdi. Lenin'e göre, parti:

> proleterlerin ve yarı proleterlerin daha da geniş kesimlerini tam [devrimci sosyalist] bilince ulaştırarak, bunların devrimci ... eylemlerini geliştirerek, partimize bağlı azami sayıda işçi sınıfı örgütünün yaratılmasını sağlayıp harekete ve parti örgütlerine önderlik etme yeteneğine sahip en çok sayıda işçinin işçi kitlelerinin içinden öne fırlayarak yerel merkezlerin ve parti merkezinin üyeliğine gelmesini temin ederek, partiye katılmak istemeyen veya katılamayan işçi sınıfı örgütlerinin en azından parti ile ilişki içinde olmasını sağlaya-

rak, parti ile işçi kitleleri arasındaki bağları güçlendirmek için tüm çabaları sarf etmelidir. (7)

Lenin, Kasım 1905'te yazdığı 'Partinin Yeniden Örgütlenmesi' adlı bir makalede açıkça şöyle der: "İşçi sınıfı içgüdüsel ve kendiliğinden bir şekilde" devrimci sosyalisttir.(8) Bu yeni yönlendirme sonucunda parti üyeliğinde bir patlama oldu. Üye sayısı 1903'te birkaç yüz iken, Ekim 1906'ya gelindiğinde Bolşevik Partisi'nin üyeleri 33 bin idi.(9) Partinin gelişmesinin, örgütün boyuna, üyelerinin bileşimine ve genel olarak toplumdaki güç dengelerinin partinin önüne koyduğu görevlere bağlı olarak çok çeşitli taktikler ve örgütlenme biçimleri gerektirdiğini Lenin anlıyor olmasaydı, partinin böylesine büyümesi mümkün olamazdı.

Devrimci parti ve sendikalar

Devrimciler, işçilerin mücadelelerinin her yönüne katılırlar. Bu nedenle, sendikaların mücadelesine de derinlemesine bir şekilde katılırlar. Reformistler, işçi sınıfı hareketini ayrı ve farklı kompartımanlara ayırırlar: bir yanda sendikaların görevi olan ekonomik mücadele, öte yanda parlamento ve belediye seçimlerinden oluşan ve reformist partilerin ilgi alanı olan politik mücadele. Buna karşılık, marksistler işçi sınıfına bir bütün olarak bakarlar; sınıfı mücadelede iki kolunu – ekonomik ve politik – kullanan bir sınıf olarak görürler.

Ekonomik ve politik mücadelenin ikiye bölünmesi genel olarak Marks'a yabancıdır. Bir ekonomik talep eğer sınıfın bir kesimine aitse, Marks tarafından 'ekonomik' olarak tanımlanır. Fakat aynı talep devletten talep ediliyorsa politiktir de:

Belirli bir fabrikada, hatta belirli bir işkolunda grevler vs. yoluyla kapitalistleri çalışma saatlerini düşürmeye zorlama çabası, katıksız bir ekonomik harekettir. Buna karşılık, sekiz saatlik iş günü için vb. bir ***yasa*** *çıkarılmasını zorlamayı amaçlayan bir hareket* ***siyasi*** *bir harekettir. Başka bir deyişle,* ***sınıfın*** *bir hareketidir, sınıfın çıkarlarını genel bir biçimde (genel, toplumsal olarak zorlayıcı güç sahibi olan bir biçimde) dayatmaya çalışan bir harekettir... işçi sınıfının* ***sınıf*** *olarak egemen sınıfa karşı çıktığı ve dışarıdan basınç uygulayarak zorlamaya çalıştığı her hareket siyasi bir harekettir.* (10)

Birçok durumda, ekonomik (bir kesime ait) talepleri olan mücadeleler politik (sınıf çapında) talepleri olan mücadelelere yol açmaz, ama ikisi arasında da mutlak bir ayrılık yoktur ve ekonomik talepli birçok mücadele politik talepli mücadelelere *dönüşür*. Kitle grevlerinin devrimin motoru işlevini gördüğü 1905 Rusya deneyimi, ekonomik ve politik mücadeleler arasındaki sıkı bağın daha iyi anlaşılmasını sağladı. Rosa Lüksemburg, devrimci bir dönemde ekonomik mücadelenin politik mücadeleye, politik mücadelenin de ekonomik mücadeleye dönüştüğünü belirtir:

> Hareket sadece bir yönde, ekonomik mücadeleden siyasi mücadeleye değil, fakat aynı zamanda ters yönde de gelişir. Her önemli siyasi kitle hareketi doruğa ulaştıktan sonra bir dizi ekonomik kitle grevleri ile sonuçlanır. Ve bu kural, sadece tek tek kitle grevlerine değil, bütünüyle devrim için de geçerlidir. Siyasi mücadelenin yayılması, netleşmesi ve yoğunlaşması ile, ekonomik mücadele sadece geri çekilmemekle kalmaz, tam

tersine yaygınlaşır ve aynı zamanda daha örgütlü ve daha yoğun hale gelir. Bu iki mücadele arasında karşılıklı etkileşim vardır. Siyasi mücadelenin her yeni atağı ve zaferi, ekonomik mücadele üzerinde güçlü bir etki yapar, çünkü siyasi mücadele genişledikçe işçilerin kendi koşullarını düzeltme olanaklarını artırır ve bunu gerçekleştirme dürtülerini güçlendirir, savaşçı ruhlarını artırır. Siyasi eylemin yükselen her dalgasından sonra, geriye binlerce ekonomik mücadelenin filizlendiği bereketli bir tortu kalır. Bunun tersi de aynen geçerlidir.

Kitle grevinin mantıksal ve gerekli zirve noktası "açık ayaklanmadır. Bu ayaklanma ancak, zemini hazırlayan ve dolayısıyla bir süre için kısmi 'yenilgiler' olarak görülebilecek durumlarla sonuçlanması muhtemel olan ve her biri 'erken girişilmiş' olarak görülebilen bir dizi kısmi ayaklanmanın birikiminin sonucunda gerçekleşir". Ve kitle grevlerinden ne müthiş bir sınıf bilinci doğar!

> Devrimci dalganın keskin gelgitleri içerisinde, proletaryanın manevi gelişimi en değerli olan şeydir, çünkü bu gelişim en kalıcı olanıdır. Proletaryanın entelektüel düzeyindeki büyük sıçramalar, geleceğin kaçınılmaz ekonomik ve siyasal mücadelelerinde düzeyin daha da gelişeceğinin kesin güvencesini verir.(11)

Yukarıdaki alıntıdan, parti ve sendikalar arasında önemli bir nitelik farkı yoktur sonucunu çıkarmak büyük bir hata olur. Bu, Endonezya gibi sendikaların henüz nispeten yeni olduğu ve parti ile sendika arasındaki sınırın çok zaman epey belirsiz olduğu ülkeler için özellikle büyük öneme sahiptir. Sendikaların sloganı 19. yüzyılda İn-

giltere'de belirlenen slogandır: '*Adil bir iş günü karşılığı adil bir ücret*'. Devrimcilerin, sosyalistlerin amacı ücret sistemini ortadan kaldırmak; bazılarının emek gücünü satmak zorunda olduğu, bazılarının da satın aldığı toplumsal yapıdan kurtulmaktır. Kuşkusuz, kapitalizm varolduğu sürece yüksek ücreti tercih ederiz, ama amaçlar yine de farklıdır.

Sendikalar üyelerini bir devrimci partiye kıyasla tümüyle farklı bir temelde devşirirler. Devrimci parti, ilkeleriyle ideolojik uyuşma içindeki kişileri üye yapar. Sendikalar ise, devrimci, reformist veya muhafazakar ayrımı gütmeksizin her işçiyi üye yapmayı amaçlar. Muhafazakar işçilerin sendikaya katılması ve tüm diğer işçilerin ideolojik baskısı altında kalması sendikaları güçlendirir. Devrimci partiler ise, tersine, politikalarını benimsemeyen kişileri partiye alarak üyeliğini sulandırmamalıdır. Sendikal hareket büyük ama kör bir baltadır. Devrimci parti ise göreli olarak küçük de olsa keskin bir baltadır. Lenin, sendika sekreteri ile devrimci marksistin rollerini şöyle karşılaştırır:

> *Herhangi bir işçi sendikasının, mesela bir İngiliz sendikasının sekreteri ekonomik mücadeleyi sürdürmeleri için işçilere her zaman yardımcı olur, fabrikadaki suistimalleri teşhir etmek için işçilere yardım eder, grev çıkma ve grev gözcüsü bulundurma (yani belli bir fabrikada grev başlatıldığı konusunda herkesi uyarmak), özgürlüğünün önündeki yasaların ve yasal önlemlerin adaletsizliğini anlatır, iş mahkemelerinin yargıçlarının burjuva sınıfı üyesi taraflılığını anlatır vb. vb. Kısacası, her sendika sekreteri 'işverenlere ve hükümete karşı ekonomik mücadeleyi' yürütür ve yürütülmesine yardımcı olur... Sosyal demokratların ideali, bir*

sendika sekreteri olmak değil, nerede ortaya çıkarsa çıksın, hangi halk katmanını veya sınıfını etkileyecek olursa olsun zorbalığın ve baskının her türlü tezahürüne tepki gösterebilen, bütün bu tezahürleri genelleştirip polis şiddetinin ve kapitalist sömürünün tek bir tablosunu çizebilen, sosyalist inançlarını ve demokratik taleplerini ***herkesin önüne*** *koyabilmek için ve proletaryanın kurtuluş mücadelesinin dünya tarihsel önemini* ***herkese*** *açıklayabilmek için ne kadar küçük olursa olsun her olaydan yararlanabilen bir* ***halk önderi*** *olmaktır.* [12] Devrimci parti ve demokratik devrimde liberal hizipler

Endonezya gibi, burjuvazinin genç olduğu ve siyasi rejimin ya otokratik ya da daha yeni demokratikleşmiş olduğu pek çok ülkede proletaryanın, burjuva demokratların kuyruğuna takılması tehlikesi vardır. Fransız burjuvazisi 1789-1793 devrimini başarıyla sonuçlandırdı, fakat ondan sonra durum farklı olmuştur. Örneğin, 1848'de Alman burjuvazisi kendi devrimine ihanet etmiş ve toprak sahibi *Junker*'lere ve monarşiye teslim olmuştur. Alman burjuvazisi, gelişen işçi sınıfından korkuyordu. Bugün dünyanın her yerinde işçi sınıfı var ve bu sınıf her yerde 1789 ve 1848'de olduğundan çok daha büyük işyerlerinde çalışıyor. Proletarya korkusu kaçınılmaz olarak burjuvaziyi ve burjuva aydınlarını felce uğratıyor. Mart 1850'de Marks, Alman işçi sınıfının kendisini liberal burjuvaziye ve küçük burjuva aydınlarına tabi kılmaması gerektiğini söylüyordu:

> Devrimci işçi partisinin küçük burjuva demokratlarla ilişkisi şöyledir: parti, devrilmesi hedeflenen hizbe karşı küçük burjuva demokratlarla birlikte yürür; küçük

burjuva demokratların kendi çıkarları doğrultusunda kendi konumlarını sağlamlaştırmak için yaptıkları her şeyde onlara karşı çıkar.

Toplumun tümünü devrimci proleterler için dönüştürmeyi istemek bir yana dursun, küçük burjuva demokratlar, varolan toplumu kendileri için mümkün olduğunca katlanılabilir ve rahat kılacak şekilde toplumsal koşullarda bir değişiklik için çabalarlar...

Küçük burjuva demokratlar devrimin mümkün olduğunca çabuk sona ermesini arzu ederken... bizlerin çıkarı ve görevi, şu veya bu ölçüde mülk sahibi tüm sınıflar toplumdaki egemen konumlarından kovulana ve proletarya devlet iktidarını ele geçirene kadar devrimi sürekli kılmaktır... Bizim için mesele özel mülkiyetin değiştirilmesi değil, yok edilmesidir, sınıf çelişkilerinin yumuşatılması değil, sınıfların ortadan kaldırılmasıdır, varolan toplumun iyileştirilmesi değil, yeni bir toplumun kurulmasıdır...

Açıktır ki, önümüzdeki kanlı çatışmada da, her zaman olduğu gibi, zaferi kazanacak olan, aslen, işçilerin cesareti, kararlılığı ve özverisi olacaktır. Öncekilerde olduğu gibi, bu mücadelede de, küçük burjuva kitleler olabildiğince uzun süre tereddütlü, kararsız ve pasif kalacaklar, sonra, sonuç belli olur olmaz, zaferi kendilerine mal edecekler, işçilere sükuneti koruma ve işlerine dönme çağrısı yapacaklar, aşırılık olarak gördükleri her şeyi engellemeye çalışacak ve proletaryayı zaferin meyvelerinden mahrum edeceklerdir... işçiler kendi nihai zaferleri için ellerinden gelen her şeyi kendileri yapmalıdır: kendi sınıf çıkarlarının neler olduğunu

> açıkça bilmelidirler, mümkün olan en kısa sürede bağımsız bir parti olarak konumlanmalıdırlar, ve küçük burjuva demokratların ikiyüzlü lafazanlığına bir an için bile olsa kanmamalı, proletarya partisinin bağımsız örgütlenmesinden geri durmamalıdır. İşçilerin savaş narası şu olmalıdır: Sürekli Devrim.(13)

Bu sözlerin edilmesinden bir buçuk yüzyıl sonra, burjuvazi ve burjuva aydınları bugün daha da ödlek, daha da gerici. Devrimci parti, kırmızıya kaçan bir renk de alsalar, bunlarla arasındaki mesafeyi korumalıdır. Endonezya'da bugün öne çıkan liderler Megawati ve Amien Rais. Megawati, Endonezya'nın ilk başkanı Ahmed Sukarno'nun kızı. Endonezya 1949'da Hollanda'dan bağımsızlığını kazanınca bu burjuva milliyetçisi tarafından yönetilmeye başlanmıştı. Sukarno'nun ideolojisi, ana dayanakları tanrıya inanç ve ulusal birlik olan *pancasila* ilkelerini temel alıyordu. Ne yazık ki, Endonezya Komünist Partisi Sukarno'ya meydan okumadı, aksine, ulusal birliğin gerekliliği konusunda onunla tamamen anlaşıyordu. Sonuç, St Just'un sözlerinin gerçekleşmesi oldu: 'Devrimi yarıda bırakanlar kendi mezarlarını kazarlar'.

Endonezya Komünist Partisi, devrim zamanındaki Bolşevik Partisi'nin sahip olduğundan daha fazla üyeye sahipti: 250 bin üyeye karşılık 3 milyon üye! Endonezya işçi sınıfı devrim arifesinde Rusya'daki işçi sınıfından daha büyük, köylüler Rusya'dakinden daha fazlaydı. Sukarno tarafından 1965'te göreve atanan General Suharto, ABD, İngiltere İşçi Partisi hükümeti ve Avustralya'nın desteği ile bir darbe gerçekleştirdi. Yarım milyon ila bir milyon arasında insan katledildi. Megawati, babasının anlayışından bir santim ötesine geçmiş değil.

Endonezya'da burjuva milliyetçiliğinin önde gelen di-

ğer bir lideri Amien Rais de Megawati'den daha solda değil. Rais, 28 milyon üyesi olduğu ileri sürülen Müslüman hareket Muhammediye'nin başkanı ve yıllardır Endonezya'daki Çinli azınlıklara karşı en iğrenç ırkçı ajitasyonları yapan, esas olarak çok yoksul olan insanların kurban edildiği kitlesel soykırımlara sebep olan bir lider. Rais, Çinlilere karşı çok acımasız, fakat başkan Suharto'ya karşı oldukça yumuşak. Suharto'nun devrilmesinden iki gün önce, 19 Mayıs'ta Amien Rais radyo ve televizyonlarda halkın gösteri yapmaması, sakin olmaları çağrısını yapıyordu.

Megawati ve Amien Rais, Robespierre veya Danton'la karşılaştırıldıklarında cüce kalır. Endonezya burjuvazisi de, Marks'ın 1848'de lanetlediği ödlek Alman burjuvazisinden hiçbir şekilde daha militan değil.

Birçok üçüncü dünya ülkesi gibi, Endonezya da siyasal demokrasinin kazanılması, tarım sorununun çözüme kavuşturulması, ülkenin parçalanmışlığının aşılması, ulusal ve dini azınlıklara ve aynı zamanda kadınlara ve eşcinsellere yönelik baskıların sona erdirilmesi gibi ciddi burjuva demokratik görevlerle karşı karşıya. Ancak proletarya muzaffer bir devrim gerçekleştirdikten sonradır ki bu demokratik görevler tümüyle hayata geçirebilir. Devrimci parti işçi sınıfının iktidarı için mücadele ederken, aynı zamanda, ezilenlerin önderi olarak hareket etmeli, köylülerin, ulusal ve dinsel azınlıkların, kadınların ve eşcinsellerin enerjisini seferber etmelidir.

Bu yazı, İngiltere'deki Socialist Workers Party'nin teorik yayın organı olan *International Socialism* dergisinin 80. (Sonbahar, 1998) sayısından Şeref Işıldak tarafından tercüme edilmiştir.

Dipnotlar

(1) T Cliff, *Lenin,* cilt 2 (Londra, 1976) s. 76-82.
(2) L Trotsky, *1905* (New York, 1972) s. 251, 253-254.
(3) C Harman, *The Fire Last Time, 1968 and After* (Londra, 1998) s. 2-6.
(4) L Trotsky, *History of the Russian Revolution* (London, 1997) s. 19.
(5) V Lenin, *Collected Works,* cilt IX, (Moskova, 4. baskı) s. 103.
(6) V Lenin, *Collected Works,* cilt VII, s. 363.
(7) V Lenin, *Collected Works,* cilt VIII, s. 409-410.
(8) V Lenin, *Collected Works,* cilt X, s. 334.
(9) T Cliff, *Lenin,* Cilt 1, (Londra, 1975) s. 179.
(10) K Marx, F Engels, V Lenin, *Anarchism and Anarcho-Syndicalism* (Moskova, 1972) p.57.
(11) Tony Cliff, *Rosa Luxemburg,* (Londra, 1983) s. 35-36.
(12) V Lenin, *Collected Works,* cilt V, s. 423.
(13) K Marx ve F Engels, *Collected Works,* cilt X, (Londra, 1981) s. 280-282, 287.

Bundan 35 yıl önce, 1965'te Endonezya Komünist Partisi (PKI), üç buçuk milyon üyesi ile dünyanın en büyük devrimci partisiydi. Fakat altı ay gibi kısa bir süre içinde, neredeyse hiçbir ciddi direniş göstermeden tamamen çöktü, yarım milyon ile bir milyon arasında üyesi birkaç hafta içinde katledildi. Bütün dünya emek hareketini derinden sarsan haberi dünya basını "marksizm öldü" diye veriyordu.

15 Mayıs 1998'de Jakarta sokakları adeta bir savaş alanıydı: 5 binden fazla bina, 500 büyük banka şubesi, büyük süpermarketler, dev alış veriş merkezleri tahrip olmuş, talan edilmişti.
Olayların büyümesi üzerine Suharto Kahire'deki G-15 Zirvesi'ni yarıda bırakarak Endonezya'ya döndü. Gösteriler aralıksız sürdü.
21 Mayıs'ta Suharto nihayet istifa etmek zorunda kaldı. Kitlesel eylemin gücü 33 yıllık kanlı bir diktatörü devirdi. Diktatör düşmüş, ama iktidar değişmemişti.

Endonezya'da patlak veren devrim, can alıcı teorik meseleleri de yeniden gündeme getirdi. Bir devrimin zafere ulaşmasının önkoşulları nelerdir? Devrim ve karşı devrim arasındaki dengede zaferi belirleyecek olan nedir? Devrimci partinin sendikalarda oynadığı rol nedir? İşçi sınıfı kapitalistlere ve burjuva entelektüellerine karşı nasıl bir tavır almalıdır?

Kitap, bu can alıcı konular üzerine, marksist geleneğin dayandığı deneyimlere de yer vermekte.

ISBN: 975-6923-06-7

Z
YAYINLARI